

Ann ^o collecty	Medi ^o c ^o ns ^o et p ^o ral ^o d ^o com ^o i ann ^o collecty				Ann ^o collecty	Medi ^o c ^o ns ^o et p ^o ral ^o d ^o com ^o i ann ^o collecty				Ann ^o exp ^o anti	Medi ^o c ^o ns ^o et p ^o ral ^o d ^o com ^o i sic			
	51	5	01	20		51	5	01	20		51	5	01	20
242	2	20	22	32	120	11	12	20	22	1	0	19	20	32
28	5	10	41	10	122	2	21	19	5	2	1	8	21	8
28	9	24	29	49	102	5	10	41	40	3	1	28	2	43
12	1	10	2	23	192	9	20	22	33	2	2	12	24	20
90	2	22	34	21	810	1	10	41	11	4	3	5	20	1
120	8	9	8	10	820	2	24	30	1	5	3	20	5	34
122	11	23	20	42	802	8	10	2	22	1	2	14	30	20
168	3	8	13	38	822	11	22	34	28	8	4	2	40	42
192	5	22	20	21	912	3	9	8	12	9	4	22	11	29
210	10	1	19	4	920	5	23	20	94	10	5	13	32	3
220	1	21	41	29	950	10	5	13	39	11	1	2	44	28
262	4	5	22	32	982	1	22	20	23	12	1	22	10	22
288	8	20	41	15	1008	4	1	19	5	13	8	11	35	45
312	0	4	30	0	1032	8	21	41	40	12	9	0	41	30
320	3	20	2	23	1040	0	5	22	32	14	9	20	31	14
5	1	2	34	21	1090	3	20	41	11	15	10	9	21	20
10	10	19	8	11	1102	1	4	30	1	11	10	29	2	23
15	2	3	20	42	1122	10	20	2	24	15	11	18	22	42
17	4	18	13	38	1142	2	2	34	28	19	0	1	25	23
18	9	2	20	22	1110	4	19	8	12	20	0	21	1	11
20	0	11	19	4	1200	9	3	20	45	21	1	10	21	41
22	2	1	41	29	1222	0	18	13	20	22	2	4	25	24
18	1	10	22	33	1228	2	2	20	23	23	2	24	12	10
42	11	0	41	15	1212	1	11	19	1	22	3	12	32	22
10	2	14	30	0	1290	11	1	41	41					
20	5	0	2	22	1320	2	10	22	32					
022	9	12	34	25	1322	5	0	41	18					
022	0	29	8	11	1308	9	19	30	1					
062	2	13	20	44	1392	1	0	2	24					
095	1	28	13	38	1210	2	12	34	29					

N° 2

Mense	Medi cur sul domi admiles			Dies	Medi c sul adres mensium			hora	Medi c sul ad hocal d ei y noctis			Tempo 6	Medi c sul ad munita hoarum		
	Si	o	Se		o	o	Se		o	o	Se		o	Se	tra
Janu	0	1	38 32	1	0	3	11	1	0	0	8	2	0	0	16
Febr	0	1	38 32	2	0	6	22	2	0	0	16	2	0	0	32
Mar	0	3	13 41	3	0	9	32	3	0	0	22	0	0	0	28
Apr	0	2	42 31	4	0	14	42	4	0	0	20	10	0	1	20
May	0	2	42 31	6	0	19	4	6	0	0	28	12	0	1	34
Jun	0	6	21 49	7	0	22	16	7	0	0	40	12	0	1	41
Jul	0	8	6 29	8	0	24	26	8	0	1	2	16	0	2	1
Aug	0	8	6 29	9	0	28	31	9	0	1	12	18	0	2	23
Sept	0	9	24 3	10	0	31	28	10	0	1	20	20	0	2	32
Oct	0	9	24 3	11	0	32	48	11	0	1	21	22	0	2	44
Nov	0	11	20 26	12	0	38	9	12	0	1	34	22	0	3	11
Dec	0	11	20 26	13	0	21	20	13	0	1	23	26	0	3	11
	0	12	49 1	12	0	22	31	12	0	1	41	28	0	3	23
	0	12	49 1	14	0	21	22	14	0	1	49	30	0	3	49
	0	12	49 1	16	0	40	42	16	0	2	1	32	0	2	12
	0	12	32 22	17	0	42	3	17	0	2	19	32	0	2	30
	0	12	32 22	18	0	41	12	18	0	2	23	36	0	2	26
	0	16	12 48	19	1	0	24	19	0	2	31	38	0	4	2
	0	16	12 48	20	1	3	34	20	0	2	39	20	0	4	18
	0	18	41 32	21	1	6	26	21	0	2	21	22	0	4	32
	0	18	41 32	22	1	9	41	22	0	2	44	22	0	4	40
	0	19	20 22	23	1	13	8	23	0	3	3	26	0	6	6
	0	19	20 22	22	1	10	19	22	0	3	11	28	0	6	22
				24	1	19	29					40	0	6	38
				26	1	22	20					42	0	6	42
				28	1	24	41					42	0	1	10
				29	1	29	2					46	0	1	26
				29	1	32	13					48	0	1	22
				30	1	34	23					60	0	1	48

l. a. 3

~~72-1-a~~

g A.

72¹ a

GABRIELIS POUELI

Ordoviciis Britannii,

(10)

DE ADIAPHORIS
THESES THEOLO-
gicæ ac Scholasticæ.

*Ubi etiam methodicè atque suc-
cinctè explicantur Loci de Magistratu
Civili & Ecclesiastico, de Legibus Hu-
manis, de Libertate Christiana, de Scan-
dalo, de Cultu DEI.*

Libellus Votivus, sopiendis (per DEI gratiam) Dissidijs
in Ecclesia Anglicana ortis, destinatus.

LONDINI

Excudebat ROBERTVS BAR-
KERS, Typographus Regius.

ANN. CIO IDC VI.

SI QUID IN HOC
LIBELLO ADVERSETVR
VERBO DEI SCRIPTO,
INDICTVM ESTO.

219028

Amplissimo atque Reueren-
diss. in Christo Patri ac Domino,
Dn. RICARDO VACHANO,
S. Theol. Doctori, Episc. Londinensi,
Domino suo clementissimo,

*Omnem gratiam & pacem externam,
internam, aeternam.*

Go verò (Reue-
rendiss. atque Ornatiss.
Præsul, Domine Clemen-
tiss.) præclaram de nego-
tio Adiaphoristico, quod
iamdiù Ecclesiã nostram
exercuit, spem habeo; adeò ut felices &
optabiles exitus cum exspectare, tum polli-
ceri mihi ipse non verear. Quid enim? Syr-
tes & Scopulos, in quos impegerunt, & ad-

buc (proh dolor!) impingunt multi, intueri videor; quibus detectis & toti mundo propalatis, p̄j sibi prospicere, & inoffenso pede in opere Euangelij, sine naufragij periculo tutò nauigare possint. Scopuli autem hi tres præcipuè sunt; quorum primus est,

I. Scopulus,
Christum esse
Legislatorem

Quòd CHRISTVM, ceu Legislatorem, in Euangelio politiam quandam instituisse, ac leges sanxisse Ecclesiasticas arbitrentur nonnulli; cui arenoso fundamento tota strues & moles Disciplinae Presbyterianae innititur. Hoc autem nouum atque insolens ~~audire~~ ^{audire} vnde petatum sit nemo ignorat, qui Tridentini Syncretismi Decreta & Canones vel leuiter euoluerit. Sic enim purpurati isti Patres, sat pro imperio superciliosè definiunt, seu intonant potius; Si quis dixerit Christum Iesum à Deo hominibus datum fuisse vt Redemptorem cui fidant, non etiam vt Legislatorem cui obediant, anathema sit. Concil. Trid. Sess. 6. Can. 21.

At

At Verò, per Deum immortalem, qualem nobis Christum proponunt tum Patriculi Tridentini, tum Ministri Refractarij? Ex Christo Redemptore, etiam Legislatorem faciunt: & Mundi Seruatorem IESUM in Mosem legislatorem transformant. Hoc autem faciunt exemplo Mahometis, qui finxit Deum misisse Christum in mundum, ut perfectiorem proponeret Legem, quam Moses. Verùm Christus ipse (ex Isaia Propheta, Cap. 61. vers. 1.) docet, se missum esse ad Euangelizandum pauperibus, (Luc. 4. 18.) Euangelizare autem, hoc est, letum nuncium adferre, non est novas leges hominibus imponere. Et quamuis (Matth. 5.) aliquot præcepta explicuerit; eo ipso tamen non novas leges condidit, sed legem Mosaicam, falsis interpretationibus Pharisæicis obscuratam, suo nitore restituit. Quòd autem Christo secundum præcepta Decalogi, quem Moses tradidit, obediendum sit, id nemo sanus negat: sed hoc constanter inficiamur, Christum sci. Legislatorem

torem esse, aut Euangelium, quod de iusti-
 tia spirituali & aeterna concionatur, no-
 uam aliquam politiam corporalem consti-
 tuere. Quin potius iubet nos presentibus
 Magistratibus ac Legibus obtemperare, quae
 tamen non pugnant cum legibus naturae:
 & praecipit ut presentes Politias tueri &
 ornare studeamus. Optime sanè hac de re
 D. Caluinus, Quia in externa (inquit)
 Ecclesiae disciplina & ceremonijs non vo-
 luit Deus sigillatim praescribere quid se-
 qui debeamus (quòd istud pendere à
 temporum conditione praevideret, ne-
 que iudicauit vnā seculis omnibus for-
 mam conuenire) confugere hīc oportet
 ad generales quas dedit regulas, ut ad
 eas exigantur quaecunque ad ordinem
 & decorum praecipere necessitas Ecclesiae
 postulabit. Ideò nihil expressum tradi-
 dit, quia nec ad salutem haec necessaria
 sunt; & pro moribus vniuscuiusq; gen-
 tis ac seculi variè accommodari debent
 ad Ecclesiae aedificationem, prout Eccle-
 siae

DEDICATORIA.

siæ utilitas requiret, tam vsitatas mutare & abrogare, quàm nouas instituere conueniet. *(Caluin. Inst. Lib. 4. cap. 10. §. 30.)*

Secundus Scopulus, in quem impingunt Ministri, est quòd definiant nihil prorsus præstari posse, in administrandis sacris, seu peragendo Dei cultu, quod non sit Cultus, aut certè pars aliqua Cultus diuini. Hinc consignationem Crucis in Sacramento Baptismi, & Genuculationem S. Cœnam sumentium, veluti nouos Cultus, exsecrantur.

At quis putaret homines ullâ opinionis importunitate adigi potuisse in hanc sententiam, uti sic definirent? Video Prophetas & Apostolos sæpius Deum inuocantes & ieiunantes. Video Christum ipsum genuculantem & precantem. (LUC. 22. 41.) Quid? an Ministris Cultus Dei videtur ieiunium? item genuculatio? *Ad idem.* At verò hæc in ipso Cultus Diuini exercitio præstabantur.

Tertius Scopulus, est quòd Ecclesiam nullas significatione aliquâ conspicuas ceremonias instituere posse statuunt. Hinc etiam

II. Scopulus, Nihil in exercitiis cultus Dei præstari, quod non sit cultus.

2. Scopuli detectio.

III. Scopulus, Ecclesiam non posse ceremonias symbolicas aut signifi-

centes (vt
loquantur)
insinuere.

etiam Crucis consignationem & Lineam
Vestem in administratione sacrorum con-
demnant.

3. Scopuli
detectio

At quis non videt hoc ^{μαρτυρία} ex prece-
denti ortum suum habuisse? Quia enim
Ministri, omnes actiones & ceremonias,
quæ Diuino cultui inseruiunt, ipsum Dei
cultum esse putant; ideo tales institui no-
lunt. Verùm tota Scriptura, & totus
mundus Ministrorum iudicio reclamant,
quod in ipso opere luculenter & abundè
probauimus. Et quidem summoperè vi-
tanda sunt illa opinionum portenta & lo-
quendi genera, quæ manifestè contradi-
cunt expressis Scripturæ sententijs; hoc e-
nim est ^{ἡ μαρτυρία} ut ait Paulus.

Hi sunt Scopuli isti perniciosi, quos iam
propalauim ad commonefaciendos rudiores,
ne Syrenum cantu moueantur, & in præ-
cipitia ruant. Ac non dubito quidem, quin
Ministri plerunque omnes (qua sunt Dei
gratia, prudentia, acumine & conscien-
tia) consilium hoc faciliè intelligant & am-
plectan-

DEDICATORIA.

plectantur: Laicorum verò (quos *δυναστεύς*
ita nominamus) in hac causa *πλευροεργαστοί*
valdè metuo. Hi enim vetera instituta
mediocria reprehendere, nouas leges ferre,
politias præscribere, tanquam *Ædilitijs*
ediçtis, solent; Ministros continuò impor-
tuniùs urgent, & oleum camino addunt.
Verùm Disciplinam & Ecclesiæ guberna-
tionem sciant alijs artificibus commenda-
tam esse, & præcepti vsitati meminerint,
vt suam quisque spartam ornet.

Vt apud Aristophanem Cleon dicitur
alterum pedem in Curia, alterum in Ca-
stris habere: ita & apud nos multi sunt
irrequieti Cleones, qui alterum pedem in
Curia, alterum in Ecclesia habent; & cini-
tatem seu politiam perindè condunt, atque
Simia in fabula Hermogenis; quam breui-
ter recitabo, vt imaginem stultitiæ illorum,
qui nouas politias condere volunt, omnes
considerent.

Diù apud homines vixerat Simia iam
vetula, sed tandem negligentius custodi-
ta

Laicorum
Πλευροεργασ-
τοί in-
tolerabiles.

Cleon Ari-
stophanicus.

Simia Her-
mogeniana.

ta euasit, & in campos & syluas ad cæteras Simias redijt. Ibi narrat pulchram & beatam esse hominum vitam, quæ sit munita tectis contra pluuias, frigora & æstus, & mœnibus contra feras & hostes: narrat etiam repositas fruges in ædibus, hominum congressus, theatra, spectacula, ludos. Hortatur cæteras, ut hanc hominum sapientiam imitentur, & domos exstruant, & circumdant murum, ut arcere cæteras feras possint. Conueniunt magna agmina Simiarum, ut audiant hoc nouum Consilium. Applaudunt omnes, tam speciosâ sententiâ auditâ; & fit Decretum à Senatu Populôque Simiarum, ut urbem condere incipiant. Sed dimissæ iuniores Simiæ ad conuehenda ligna & lapides, cum deessent instrumenta, & nulla ratio esset ligna cædendi, & lapides expoliendi & coagmentandi, experiundo iam agnoscunt, se stultè rem impossibilem & alienam à sua natura molitas esse. Tales omninò sunt isti nouarum ciuitatum conditores, qui somniant no-

uas Politias, & nouam Disciplinam. Et fuisse omnibus ætatibus multas tales Simi-
 as, credibile est. Sed nostra ætas (proh do-
 lor!) vidit plurimas, à quibus orta est in-
 gens in Repub. perturbatio, & in Ecclesia
 a. r. e. i. u. que iamdiu Angliam grauius exer-
 cuit. Veruntamen meminerint saniores
 præceptum in hac fabula traditum, nec te-
 merè de politicis institutis, quæ non conti-
 nent manifestam impietatem aut turpitudi-
 nem, contendant. Plura in hanc senten-
 tiam dicerem (Reuerendissime Antistes)
 nisi scirem te hæc omnia, pro tua sapientia
 & eruditione, longè meliùs perspicerè,
 quàm à me dici queant.

Quod reliquum est, has de Adiaphoris
 Theses, pro ingenij tenuitate breuissimâ me-
 thodo uic. ca. r. i. m. a. explicatas, Reuerendissimo
 Tuæ Amplitudinis nomini inscribo, quam
 grati animi, & in R. D. T. obsequia pro-
 pensissimi, qualemcunq; significationem, ut
 serenâ fronte Tua Amplitudo (Præsul Re-
 uerendiss.) suscipiat, meque solito suo fa-
 uore

uore complectatur, etiam atque etiam summa animi demissione rogo & obsecro. Dominus IESVS CHRISTVS Dominationem Tuam & Ecclesia & Reipublice quàm diutissime incolumem conseruet. Per scriptum ex Palatio tuo Londinensi, Februarij die 7.

Reuerendis. Amplitudini tuæ à Sacris domesticis quàm humilimè deuotus,

Gabriel Pouelus,

Dauidis F.

¶ Elenchus Capitem.

C A P. I.

1. *Quid sint Adiaphora.* Pag.1.

C A P. II.

2. *De Adiaphororum Causis; ac primò de Causa EFFICIENTE.* pa.8.

C A P. III.

3. *De MATERIA Adiaphororũ.* p.12.

C A P. IV.

4. *De FORMA Adiaphororum.* p.14.

C A P. V.

5. *De FINE Adiaphororum.* pa.20.

C A P. VI.

6. *Quæ sint vera Adiaphora.* pa.33.

C A P. VII.

7. *De legitimo vsu Adiaphororũ.* p.42.

C A P. IIX.

8. *De potestate Legum, imprimis verò Ecclesiasticarum: Et an obligent cõscientiam. Vbi etiam de Magistratu Ciuili & Ecclesiastico: Et de Libertate Christiana.* pag.54.

C A P.

CAP. IX.

9. De Scandalo. Et quinam in Ecclesia Anglicana Scandalum præbeant, Præsulesne Ecclesiastici & Magistratus Ciuilis, qui obedientiam in receptis & approbatis ab Ecclesia Adiaphoris requirunt: an verò Ministri quidam, qui Ecclesias potius deserunt, quàm istis acquiescere volunt. pag.74.

CAP. X.

10. De Cultu Dei. Et quòd opera Adiaphora, & Ceremoniæ diuini causâ in Ecclesia constitutæ, non sint Cultus Dei. pag.88.

CAP. XI.

11. Solutio Obiectionum, quæ à Ministris Refractarijs opponuntur. p.96.

12. Conclusio, ad dilectos in Christo Fratres, Ministros quosdam, qui Ecclesiæ Anglicanæ Disciplinæ non acquiescunt. pag.118.

THESES THEO-
LOGICO - SCHOLA-
stica de Adiaphoris.

C A P. I.

¶ Quid sint Adiaphora.

VAMVIS, nostra
hac infelici etate, mul-
tùm Ecclesijs Christi fa-
cessat negotij, de ADI-
APHORIS, siue Tradi-
tionibus Ecclesiasticis, di-
sputatio; alijs Traditio-
nes OMNES eitra discrimen seruandas
contendentibus; & alijs contra OMNES
indiscriminatim abijcientibus: existimo
tamen eos sentire rectiùs, qui in tam ingens
humanarum opinionum pelagus ingressi,
velut inter duos scopulos vehuntur, & me-
dia regiâque via nauigant; hoc est, qui nec

B

OMNES

Non omnes
Traditiones
esse reijcien-
das.

OMNES retinendas, nec OMNES absque discrimine reiiciendas esse iudicant.

2 Christianæ enim discretionis & prudentiæ est, secundum Apostoli regulam, OMNIA probare, & quod BONVM est tenere, 1. Theß 4. 21.

3 Cùm autem OMNIA PROBANDA dicat Apostolus, proculdubiò monet, neque reiicienda, neque recipienda esse MOX OMNIA; sed potiùs adhibito iudicio examinanda & probanda. Et cum BONVM TENENDVM suadeat, satis disertè docet, cauendum esse nobis, ne quæ mala sunt retineamus & amplectamur, nec quæ bona reiiciamus & auersemur: cùm vtrùmque hominum sit vel impiè irreligiosorum, vel admodum imprudentum, quales Christiani sine graui scelere & dedecore esse non possunt.

4 Inter OMNIA autem rectè & Traditiones numerantur: quare quòd in genere dictum est ab Apostolo PROBANDA ESSE OMNIA, ad illas quòque referri debet.

5 Probentur igitur Traditiones discretionem competenti ad amissim & regulam Diuinæ veritatis, quâ discernantur à bonis reprobæ; & quæ seruandæ sunt seruentur,

uentur, quæ reijciendæ reijciantur.

6 Facile autem proponitur in genere, Seruandas videlicet esse Traditiones bonas, vtilis, *adiaphoræ*; abijciendas malas, impias, perniciosas. Vbi verò in specie declarandū est, quænam bonæ & adiaphoræ sint, non ad eò hoc facile determinari potest.

7 Quapropter vt quid veri, quid falsi sit in hac materia elucescat; piæque, moderati, & sobrij homines quid sibi sit faciendum, quid sequendum, quid fugiendum in hoc negotio Verbo DEI edocti cognoscant; proderit rem ipsam nonnihil altius persequi.

8 Hinc operæpretium me facturum existimaui, si totam de ADIAPHORIS doctrinam methodicè contextam repeterem, eamque omnibus ob oculos conspiciendam & dijudicandam proponerem.

9 De Adiaphoris itaque dicturis, Primò, *Quid nominis*: Deindè, *Quid rei*, explicandum est.

10 ADIAPHORA, vt Suidas censet, Græci nominant eas res, quarum vsus in medio positus est, vt benè illis vel malè vti possimus, *τὰ μέτρη ἀποὶ βελουσιαν, μέτρη ἀποὶ κακοσυμμεριαν* *αὐτῶν ἄντα*, quæ veram beatitudinem aut felicitatem non conficiunt.

11 Hæc Basilio τὰ ἐξ ἑαυτῶν, καὶ μόνον : & Nazianzeno τὰ ἐκ μόνων καὶ μόνων dicuntur : qualia sunt, diuitiæ, gloria, sanitas, robur corporis & similia, quæ quidem per se genuinam felicitatem non absoluunt; etsi eam non parùm ornent, quando rectè adhibentur.

12 Suntque vel προσηγμένα, vel ἀπροσηγμένα.

13 προσηγμένα & Antegressa vocant Græci ea, quæ splendorem & dignitatem in se continent, & quorum legitima vsurpatio beatitudinem reddit augustiorem. Exempli causa; in Bonis animi, tale ἀδελφότητος προσηγμένα, est bona indoles, ingenium acutum & perspicax; in Bonis corporis, vires & valetudo; in Bonis externis, diuitiæ, honor, gloria. Hæc etenim veram virtutem, in qua solidam felicitatem statuunt Philosophi, antecedunt, & ad felicitatem quendam aditum præbent.

14 ἀπροσηγμένα, sunt quæ non antecedunt, sed potius discedunt à felicitate, eiusque splendori quandòque maculam aspergunt; qualia sunt in Bonis animi, stupor & inertia; in Bonis corporis, morbus & ægri-tudo; in Externis, paupertas & amicorum penuria, quæ alioquin in malis numerantur.

15 Conuenit hæc Nominis explicatio cum

Ἀδελφότητος
προσηγμένα.

Ἀπροσηγμένα
ἀπροσηγμένα
μὲν.

cum rebus Ecclesiasticis, ideóque ab usu communis vitæ ea appellatio ad Ecclesiam traducta est. Sicut enim Philosophi illa nominant *ἀδιάρρητα*, quæ per se non absoluunt veram ciuilem felicitatem, néque eam impediunt, licèt eidem ornamento, & quodammodò adiumento sint; Ita Ecclesia ea appellat *ἀδιάρρητα*, quæ ad æternam salutem & animarum beatitudinem per se non sunt necessaria, néque verum DEI cultum DEO reddunt acceptiorem; respectu tamen hominum Religioni quoddam decus addunt.

Adiaphora
quid sint.

16 Hęc autem appellatio quamuis expressè in sacris Literis non reperiatur: tamen rem ipsam describit Apostolus; quòd quędam ita comparata sint, *ὡς οἱ κὶ ἀδιάρρητα ὁ ἀδιάρρητος ἠ ἀδιάρρητος* in quibus frater aut soror non obligata est ad necessariam seruitutem, & ad cultum DEO præstandum, *1. Cor. 7. 15.*

17 Exemplis res tota clarior euadet. Liberum est homini Christiano cœlibem viuere, vel matrimonium contrahere, modò castè viuat: Liberum item est Christiano seruitutem seruire, vel seruitio se honestè liberare: Liberum in Primitiua Ecclesia erat circumcidi, vel circumcissione supersedere. Item, accedere ad Gentilium conuiuia, siue ea vitare; modò sua libertate

infirmiores non offendisset, nec hostibus calumniandi ansam præbuisset. Eodem pacto ciborum usus & abstinentia, dierumque observatio in libero hominis Christiani arbitrio posita est, modò caueatur superstitio & leuitas. *Matth. 11. 18, 19. 1. Cor. 8. 8. &c.*

Quid Rei.

18 Sunt autem Adiaphora & Traditiones, eiusmodi in Ecclesia ceremoniæ, ritus, actiones, res, opera siuè negotia, quæ expresso DEI verbo nec præcepta, nec prohibita sunt; boni ordinis, decori, ædificationis & disciplinæ ergò in Ecclesiam introducta; quibus tutò vel uti, vel abstinere absque iactura religionis, vel læsione conscientiæ possumus; quæque nec vntem per se DEO reddunt commendatiorem, nec abstinentem minùs Diuinæ Maiestati acceptum.

Adiaphorum Genus est morale.

19 Genus horum morale est, cùm sint determinationes circumstantiarum necessariae aut viles ad seruanda præcepta moralia primæ tabulæ; hoc est, ad conferuandum ordinem & decorum in congressibus Ecclesiæ, & in usu ministerij Ecclesiastici; vel ad exercitia pietatis publica & priuata; vel ad vitandum scandalum infirmorum, & ad ducendos eos ad Ecclesiam & agnitionem veritatis.

20 Hinc sequitur, quòd Cultus DEI sint, nempe quoad Genus, non quoad Speciem. Dicam planiùs.

21 Adiaphora, Traditiones, siue Præcepta hominum Ecclesiastica, sunt CULTVS DEI quoad *Morale*, non quoad *Ceremoniale*.

22 Exempli gratiâ. Cultus DEI est congressus Ecclesiæ ad pietatis officia exercenda: Cultus DEI sunt preces publicæ & priuatæ, conciones sacræ, &c. at non est Cultus Dei, hoc vel illo die, aut hora conuenire, preces, concionem aut cantum hac vel illa verborum forma, stando, aut flexis genibus recitare. Cultus Dei, est scandalo non lædere proximum; at non est cultus Dei vesci vel non vesci carnibus.

*Atque hæcenus declaratum est, quid sint
Adiaphora: Sequitur ut de Causis
eorundem dicamus.*

CAP. II.

De Adiaphororum Causis : ac primò
de Causa EFFICIENTE.Causa Efficiens
Adiaphororum.

1. Principalis.

CAUSA EFFICIENS Adiaphororum, vel *Principalis* est: vel *Adiuuans*.

2 *Causa Principalis*, est DEVS, (à quo in Genere quidem mandata & instituta sunt Adiaphora) in verbo suo fontem vnde petantur Episcopis & Ecclesiæ indicans, & eorum ingenia regens, linguasq; dirigens. Vult enim DEVS omnia ordine, vt & ædificationi piorum & gloriæ ipsius quàm maximè aptum est fieri, (*1. Cor. 14. 40*) cùm ordinis & non confusions DEVS sit.

2. *Adiuuans*, hæc est
vel

3 *Causa Adiuuans*, vel *Tota Ecclesia* est, vel *Homines quidam intelligentes*, quibus Ecclesia talem Adiaphororum institutionem mandat.

Tota Ecclesia,

4 *Tota Ecclesia*, quia penes illam ius est in specie ritus & ceremonias instituire & præscribere, (omnia enim Ecclesiæ sunt, *1. Cor. 3. 22*) quæ officium suum facit *libera* & *pia* voluntate. *Libera*, vt planè non sit ab villo coacta. *Pia*, id est, ad voluntatem DEI accom-

accommodata, quæ tantum gloriam DEI & piorum ædificationem spectet, non vlla humana commoda per talia Adiaphora venetur.

5 Hanc autem rituum institutionem demandare debet Ecclesia *Certis quibusdam pijs, sapientibus, & circumspèctis Hominiibus*, quos videt diuinitus donis ornatos & illuminatos esse, ac talia dijudicare posse. Sicut Apostoli mandant Ecclesiæ, vt tales Diaconos eligat ac constituat. (*Actor. 6. 3.*) Et electum illud DEI organon, Ecclesiæ Corinthiorum scribit, vt Iudices constituat, qui lites & causas Christianorum cognoscant & dirimant. *1. Cor. 6. 7.*

6 De quibus tamen Ceremonijs iudicium Ecclesiæ est permittendum, sicut & rota Doctrina, quæ à Ministris & Doctorebus proponitur, dicente Apostolo; *Duo aut tres Propheta surgant & doceant, reliqui dijudicent. Quòd si sedenti fuerit reuelatum, taceat prior. Spiritus enim Prophetarum Prophetis sunt subiecti.* (*1. Cor. 14. 29, 30, 32.*) Et Doctores Ecclesiæ non sunt Domini, sed Ministri & Serui.

7 Ex his quæ de Causa Efficiente dicta sunt, apertè conficitur; Adiaphora illa, quæ quidem ritè & legitimè ab Ecclesia instituta sunt

Vel quidam
Homines.

Traditiones
Ecclesiasticæ
non sunt me-
rè Humanæ,
sed etiam
Diuinæ.

sunt & comprobata, sic humana esse, ut etiam Divina sint; adeoque auctoritatem habere plusquam humanam solum, imò etiam planè DIVINAM.

8 Ratio est, quia Ecclesia regitur à Spiritu Christi, qui est Veritas. Ergo, Præcepta Ecclesiæ in rebus Adiaphoris vera sunt & sancta.

9 Deinde, Ecclesia Christi, cum semper pendeat à verbo DEI, ut si (quod fieri tamen nequit) ab illo deficeret, non esset Ecclesia Christi: ideò Traditiones, quas condit, sunt DEI auctoritate fundatæ, & ex verbo DEI desumptæ, ideoque DIVINAE.

10 Exemplum sit in Veste linea, quam induunt Ministri, dum solennes habentur preces, aut Sacramenta administrantur. Quæritur, sitne HUMANA traditio? Respondeo, Sic est HUMANA, ut etiam sit DIVINA. DEI est, quatenus est pars Decorum illius, cuius cura & observatio nobis per Apostolum commendatur (1. Cor. 14. 37, 40.) Hominum autem est, quatenus specialiter designat, quod in Genere fuerat indicatum, magis quàm expositum. Horum enim est decorum & ordinem in genere traditum in Evangelio determinare ad certum modum. Ab hoc vno exemplo æstimare

Αἰσθησις.

Νόστος.

NB.

mare

mare licet, quid de toto hoc genere sit sentiendum.

11 *Causæ Efficienti repugnantia* siue contraria, sunt I. Sacros ritus pugnantibus cum institutione & Verbo Dei excogitare.

Causæ Efficienti Contraria.

12 Quales sunt in Ecclesia Antichristi, Primatus Papæ Romani, Sacramenta Pœnitentię, Confirmationis, Ordinis, Matrimonij, Externę vnctionis, Oblatio sacrificij Missę, Communio sub vna specie, Imagines Crucifixi, Inuocatio Sanctorum, Preces pro defunctis, Purgatorium, Indulgentiæ, Cœlibatus Sacerdotum, Auricularis confessio, Satisfactiones Papisticæ, &c.

13 II. Legitimè rectoque consilio ab Ecclesia institutas ceremonias contra verbum DEI peruertere.

14 III. Adiaphora obseruanda obtrudere sine Ecclesię consensu atque libera voluntate.

15 IV. Adiaphora legitimè imperata & recepta, supina negligentia præterire, vt merè humana contemptim habere, vt supersticiosa aut idololatræ æstimare.

16 V. Antichristi Ecclesia siue Papatu, Pseudoprophetę & Hæretici, qui Ecclesiam

clesiam Dei in ritibus externis incurrentibus in oculos sunt imitati.

Hactenus de Causa Efficiente:

Sequitur de Materia.

C A P. III.

¶ De MATERIA *Adiaphororum.*

Materia *Adiaphororum.*

MATERIA *Adiaphororum* duobus modis considerari potest: vel ut *Constituens*: vel ut *Concomitans*.

I. *Constituens.*

2 I. *Materia Constituens*, *constituit*, siue *Ex qua* constant scilicet *Adiaphora*, sunt ceremonie, actiones, res, opera aut negotia, que certis ritibus administrantur & peraguntur.

3 Sunt autem vel Verba certa, ut in benedictionibus: vel Actiones, ut in gestibus particularibus: vel denique loci, temporis, aut personae rationem habent.

II. *Concomitans, quæ est vel*

4 II. *Materia Concomitans*, prout rationem vel *Subiecti* habet, vel *Obiecti*, duplex est, *In qua*; & *Circa quam*.

In qua.

5 *Materia In qua*, que *Subiecti* rationem habet, est *Ecclesia Christi*, in qua rite peraguntur & exercentur *Adiaphora*, ad liberam

liberam ipsius voluntatē & beneplacitum.

6 In Ecclesię enim potestate & arbitrio reliquit DEVS singula adiaphora, ceremonias, & ritus externos disponere atque ordinare ad sui conseruationem, vtilitatem, decus, ordinem & disciplinam. Quod de Primitiua Ecclesia Apostolorum temporibus verum fuisse ex ipsis sacris Scripturis manifestè liquet; nec de præsentī quisquam negare potest.

7 Cùm enim idem sit Spiritus gubernans Ecclesiam omnium temporum; cur non liceat sequentibus etiam temporibus Ecclesię instituere leges de externis ritibus?

8 Materia *Circa quam* versantur Adiaphora, quę quidem Obiecti rationem habet, sunt Cultus Dei, Religio pura, & necessaria Confessio.

9 Hęc enim, vt & suprà monuimus, determinationes sunt necessarię vel vtilēs ad seruanda præcepta primę Tabulę legis Moralīs.

10 Repugnat huic doctrinę, de Materia Adiaphororum, vel mutare materias eorum, vel heterogeneas & alienas supponere, quales sunt:

11 I. Res diuinitus præceptę, fidem aut bona opera concernentes, quę inter Adiaphora

NB.

Vel Circa
quam.

Contraria
Materiæ.

phora Epicurei referri solent; quibus perinde est siue pietatem ac charitatis officia exercent, siue non.

12 II. Quæ diuina auctoritate sunt prohibita; qualia sunt peccata contra singula DEI præcepta, quorum plurima homines profani inter adiaphora numerant, imprimis verò blasphemiam, ebrietatem, commestationes, vsuras, fraudes mercatorias, Simoniam, luxum & licentiam, & quæ sunt huius generis.

13 Sunt etiam, qui simplicem (quam vocant) scortationem inter Adiaphora referre non erubescunt. Sed cum de his & similibus manifestæ exstent prohibitiones in lege Morali, Epicureæ profanitas est ea numero *vel adriaphora* adscribere velle.

Sic fuit de Materia : Sequitur de Forma.

C A P. IV.

De F O R M A Adiaphororum.

Forma Adiaphororum.

Externa,

FORMA Adiaphororum vel *Externa* est, vel *Interna*.

2 *Externa* Adiaphororum forma, est quòd tales sint Canones siue Traditiones, quæ extra Scripturas quidem, sed non sine fundamento

damento Scripturarum prudenter, sapienterq; conceptę sunt.

3 *Interna* Adiaphororum forma dupliciter considerari debet; vel *Communiter* secundum se totam: vel *Specialiter*, prout singula Adiaphora suam habent peculiarem rationem.

4 I. *Communiter* forma Adiaphororum, est ipsa à *diapoein* & indifferentia, vt ita dicam, quia hoc omnibus Adiaphoris essentialiter à natura inest, videlicet vt sint libera, pro cuiusque Ecclesię ratione secundum circumstantias temporum, personarum, & pro re nata & occasione: nam si libera non essent, neque amplius à *diapoein* essent.

5 Dominus DEVS omnes sui Nominis cultus partes, & quicquid ad salutem necessarium, S. Scripturâ fideliter complexus est, ac proinde nil citra apertum illius testimonium in religione admittendum, tanquam absolutè ac simpliciter necessarium vel ad credendum, vel ad faciendum.

6 At verò in externa Ecclesię Disciplina, ceremonijs & gubernatione, non voluit sigillatim præscribere quid sequi debeamus, quia hoc à temporum conditione pendere, neque VNAM seculis omnibus formam conuenire prouideret.

Interna, quæ duplex est.

I. Communis.

Disciplinam & Ceremonias variè accommodari posse ad ædificationem, pro moribus cuiusque gentis & seculi.

7 Ideò

7 Ideò confugere hîc oportet ad regulas, quas in Verbo suo generales dedit, vt ad eas exigantur quæcunque ad Ordinem, aut Decorum præcipi necessitas Ecclesiæ postulat.

8 In quibus mutari & tolli possunt quæ Ædificationi Ecclesiæ non seruire; & quæ huc facere videntur, institui aut retineri, pro Ecclesiarum, gentium, locorum, temporum, aduersariorum & aliarum circumstantiarum varietate. Non enim necesse est hæc eadem esse in omnibus Ecclesijs, aut omnibus temporibus, sed ad vtilitatem Ecclesiæ accommodanda sunt; ideóque commutabilia semper & liberrima existunt.

9 Sed Libertas hæc dupliciter consideratur: vel enim dicitur *Respectu totius Ecclesiæ*; vel *Respectu priuati vniuscuiusque in Ecclesia*.

10 I. *Respectu totius Ecclesiæ* (particularem intelligo) libera sunt omnia Adiaphora; quia & vsitata mutare & abrogare, & noua instituire, vbi id expediat, potest.

11 Ideóque nulla Ecclesia alteram propter indifferentium ceremoniarum diuersam obseruationem, tanquam Ecclesiæ desertricem, seditiosam, schismaticam, auulsam à populo DEI, & exclusam à comunione

Quomodo
libera sint
Adiaphora.

N B.

munione Sanctorum condemnare potest.

12 Sicut hostili animo *Victor* Episcopus Romanus iniuste & tyrannice egit, cum totam damnauit & excommunicauit Ecclesiam Orientalem, quod non vna cum Occidentali eadem die festum Paschatos celebraret. *Euseb. Hist. Ecclesiast. lib. 5. cap. 24.*

13 Hanc opinionem de Necessitate imprimis oportet taxari, ne existimetur iustitia Euangelij esse talis externa Politia, item ne oriantur discordia propter aliquam talium rituum dissimilitudinem.

14 Donata est haec in Euangelio libertas, nec potest aboleri humana auctoritate.

15 Sic Christus vult nos sentire, non necessarios esse ritus, seu Mosaicos, seu humanarum traditionum; vt (*Coloss. 2. 16.*) *Ne quis vos damnet ob cibum vel potum, &c.* id est, nemo obliget ac iudicet conscientiam propter hos ritus.

16 Rursus, *Si mortui cum Christo, liberi estis ab elementis mundi;* id est, a praecipis seu ordinationibus, quibus haec mundana vita regitur; *quid, vt viuentes in mundo, ritibus oneramini? Ne ederis, neque gustaris, neque attigeris?* *Coloss. 2. 20, 21.*

17 Et (*ad Galat. 5. 1.*) *In libertate qua Christus vos liberauit, perstate, & ne regredientes*
C
implica-

implicamini seruitutis iugo. Iubet sententiam de libertate retinere, ne conscientiae stulta carnificina excrucientur; aut excitent discordias, si qua sit Ecclesia, quæ nostros ritus & ceremonias non obseruet.

Non licet
priuato cui-
quam Eccle-
siæ Traditio-
nes violare.

18 2. *Respectu priuati uniuscuiusq; in Ecclesia,* Libertas ea talis non est, vt quisquam per supinam negligentiam, fastum aut contumeliam, quod ab Ecclesia institutum fuit, sine graui scelere violare debeat.

19 Alioquin, quantarum rixarum semen futura est earum rerum confusio, si prout cuique libitum sit, mutare liceat, quæ ad communem statum & politiam Ecclesiasticam pertinent; quando nunquam futurum est, vt omnibus idem placeat: si res velut in medio positæ, singulorum arbitrio relictæ fuerint?

20 Nec satis est vociferari: *Episcopi non habent potestatem leges condendi, ideò licet violare traditiones.* Debemus enim obedire, sed ita, ne opera illa instituant tanquam cultus, aut tanquam res profuturas ad promerendam remissionem peccatorum; sicut infra dicetur.

Ecclesiasticarum legum condendi potestas, qualis esse debeat.

21 Quòd autem ad leges condendi potestatem. Non constituenda est in Ecclesia hæc tyrannis, quòd oporteat Laicos (quos vocant)

vocant) assentiri, & applaudere omnibus, sine delectu, quæ decreuerint Episcopi.

22 Nec debet esse *Διμωξεία* qua promiscuè concedatur omnibus licentia vociferandi, mouendi dogmata, & ritus constituendi: Sed *Λεγειμωξεία* sit, in qua, ordine hi qui præfunt Episcopi & Principes communicent consilia. Cognitio enim de doctrina & ritibus ad *Ecclesiam* pertinet, hoc est, ad Episcopos & Principes: qui etiam re cognitâ & iudicatâ, iam custodes esse debent externæ disciplinæ, & executores sententiæ Synodi, vt videlicet idololaticos cultus, blasphemias, impia dogmata, verè indifferentium & vtilium rituum contemptum prohibeant & professores puniant.

23 II. *Specialiter*, forma Adiaphorum, est qua singula Adiaphora peculiarem habent rationem a DEO & Ecclesia traditam & determinatam; quam quidem fas non est priuati cuiusquam spiritus auctoritate & arbitrio immutare.

2. *Specialis.*

24 Formæ contraria sunt, I. Immutare formam rituum ab Ecclesia secundum Canonem Diuinæ veritatis traditorum, quadam vel *Hypocrisis*, vel *Impietate*.

Contraria
Formæ,

25 *Hypocrisis* hîc dupliciter peccat; 1. In *Excessu*, quando cumulat externas ceremonias.

nias. 2. *In Defectu*, quando vel legitimè constitutas contemnit; vel omnes omninò rejicit.

26 *Impietas* substituit alias Ceremonias, deletis veris; vt Antichristus fecit.

27 II. Ceremonias superstitiosè obseruare ac fidem omittere, Verbum DEI non audire ac discere: & sibi persuadere, quòd ex opere operato DEO placeant.

Atque hac de Forma:

Sequitur de Fine.

C A P. V.

¶ De FINE *Adiaphororum.*

FINIS *Adiaphorum*, is est quem Apostolus (*1. Cor. 14*) præscribit: vt omnia *Decenter, Ordine,* & ad *Ædificationem* in Ecclesia fiant.

2 Vult enim DEVS homines publicè conuenire, vt audiant Verbum DEI, vtantur Sacramentis Verbo gratiæ adiunctis, & DEVM simul inuocent ac laudent: non more ferarum in speluncis delitescere, atque ibi secum, quemadmodum vrsi faciunt, immurmurare.

3 Vbi nullus ordo, nulla disciplina, doceri

Finis *Adiaphororum.*

Ordinis necessitas.

ceri homines non possunt: Necessè est autem doceri & audiri Euangelium. Nam DEVS non aliter colligit Ecclesiam, nisi voce Euangelij: nec aliter Spiritus Sanctus efficax est, nisi per Euangelium: nec vlla est Ecclesia Electorum cogitanda, nisi in hoc cœtu visibili, in quo Euangelium rectè & purè docetur. Ergo hic visibilis cœtus amandus & fouendus est, & retinendum Euangelij ministerium, vt fiant honesti congressus; ad quos hortari pios debent,

4 I. Voluntas Dei declarata mandatis certis de conseruatione Ministerij, & de sanctificatione Sabbati.

5 II. Necessitas nostra: quia res ostendit, inuocationem Dei & totum studium pietatis paulatim languescere in ijs, qui abstinent à congressibus publicis.

6 III. Magnitudo beneficij diuini colligentis sibi Ecclesiam per Ministerium, quod ipse ingenti bonitate instituit, conseruat, & subinde instaurat in genere humano.

7 IV. Promissio diuinitus tradita de præsentia Dei in hiscœtibus, & de efficacia precessionum publicarum.

8 V. E regione etiam pœnarum consideratio, quas minatur Deus contemptoribus Ministerij, quales sunt cæcitas, pœnæ

Quæ homines ad publicos congressus Ecclesie frequentandos excitare debent.

priuata & publica, inter quas grauiſſima eſt, fames verbi, tyrannis Diaboli, licentia vitæ & morum.

9 VI. Accedit huc ratio ſcandali, quod committitur, cùm noſtro exemplo alij quoque fiunt negligentiores.

10 VII. *Επίπλη* illa efficax conſolationis dulciſſimæ, quòd tantùm in cœtu vocatorum ſint Electi.

11 IIX. Quòd hi congreſſus ſint Imago vitæ æternæ, vbi Filius Dei *Αγος* nos docebit, patefaciens omnes theſauros ſapientiæ diuinæ: & DEVS immediatè ſe nobis communicabit.

12 Ad hæc, legibus, ordine & ritibus aliquibus opus eſſe conſtat.

13 Hinc colligitur NECESSITAS Legum & Traditionum Eccleſiaſticarum, quibus tanquam vinculis quibuſdam *Ordo* ipſe & *Decorum* conſiſtat.

14 Quæcunq; autem *Ordine* fiunt, ea & *Decenter* fiunt: & quæcunq; *Ordine* ac *Decenter*, ea etiam & ad *AEdificationem* ſpectant: Ita vt ſub vno ferè *AEdificationis* nomine tota Finalis indifferentium Ceremoniarum cauſa contineri videatur. Dicemus tamen de ſingulis ſigillatim, ac primò de *Ordine*.

Legum Eccleſiaſticarum neceſſitas.

15 ORDO in Ecclesia, est ea compositio, quæ omnem confusionem, barbariem, contumaciam, turbas omnes & dissidia tollat.

ORDO in Ecclesia quid sit.

16 Paulus grauissimè dixit (1. Cor. 14. 40.) Πόλιτα ἡσυχίας καὶ ἄλλ' ἅπαντα ἡσυχία: vbi non ordinem tantum, sed singularem etiam curam ornandi ordinis requirit. Quare addidit ἡσυχίας, vt videamus quid personas, loca, tempora deceat.

17 Maiore modestia in templis conueniatur, quàm in theatro. Actio & oratio docentium sit placidior, & grauior in illo cœtu diuinitus conuocato, cui Christus & Angeli interfunt, quàm in Scena.

18 In ordine duo continentur; *Primum est*, vt Pastorum & Auditorum vnusquisque quod sui officij est ritè exsequatur; vt ad obedientiam DEI rectamque disciplinam assuefiat.

19 *Secundum est*, vt benè composito Ecclesie statu, paci, concordie mutue & tranquillitati consulatur.

20 Rursus, Quæ sub Ordine comprehenduntur, vel ad *Personas*, vel ad *Tempus & Locum*, vel ad *Actiones* referri possunt.

Sub Ordine comprehenduntur.

21 Quod ad *Personas*. Alij debent esse Doctores, Pastores, & Ministri Ecclesie:

1. Personæ.

Alij Auditores : *Alij* secundum ætatem, eruditionem, & alia dona, quod Ecclesiasticam politiam attinet, superiores : ut etiam Paulus superiores facit Episcopos Diaconis. Et donorum ratione DEVS ipse discrimen & ordinem facit. *Ephes. 4.*

22 Non enim omnes dona similia habent : non omnes idonei sunt ad dijudicandas obscuras controuersias doctrinæ : non omnes possunt constituere iudicia.

23 Et cum in hac imbecillitate humana necessaria sit inspectio aliqua prudentiorum, & necessaria sint iudicia ; oportet esse certa loca, certas personas ad quas negotia referantur.

24 Hæc loca cum personis & opibus ita instructa esse oporteat, ut, quantum humana diligentia prouideri potest, spes sit politias illas multis seculis mansuras esse : ideo oportet *Episcopos* esse, tanquam gradum, supra reliquos Presbyteros.

25 Omnis autem gubernatio ministros & sumptus requirit. Quare & Episcopis opus est aliquâ frequentia doctorum hominum ad ordinationem rectè exercendam, ad examina, ad institutionem ordinandorum, ad visitationem, ad iudicia, ad consilia, ad scribendum, ad legationes, ad Synodos
seu

Episcoporum
in Ecclesia
vires & ne-
cessitas.

seu Concilia : sicut *Athanasij, Basilij, Ambrosij*, & similium gubernationes plenæ fuerunt occupationum, & multas Ecclesias complexæ sunt, vt multæ gentes aduersus Hæreticos munirentur, & in Synodo aliqua frequentia Doctorum esset. Ita *Ioannes Euangelista*, & deindè *Polycarpus* & alij multi, pulcherrimos cætus hominum eruditione & virtute præstantium, docentium & auditorum, secum habuerunt.

26 Ad hæc negotia multis collegis & ministris opus est; qui cùm non possint sine victu & stipendijs viuere, necesse est etiam Episcopos, qui faciunt necessarios sumptus in gubernatione, habere facultates aliquas.

27 Porro, Inferiores ministri per certos quosdam gradus subindè ad grauiores & ampliores functiones, & aliqua maiora commoda promoueri possunt : cuius rei Paulus facit mentionem, cùm inquit, *Bonum sibi gradum acquirunt, &c.* ne sicut quidam dixerat, priùs ad clauum sedeant, quàm remigauerint.

28 Iam verò, si politia Episcoporum, contra consensum DEI & Ecclesiæ omnium temporum dissiparetur, securura esset tyrannis, barbaries & infinita vastitas; quia Reges & Principes, qui mundana imperia

teneant,

Politix Ecclesiasticæ
dissipatio
barbariem
& vastitatem
affert.

tenent, plerumque occupati sunt alijs negotijs, & pauci Ecclesias curant.

2. *Tempora.*

29 Sic etiam certa sint *Tempora*, dies & horæ, quibus conueniatur; certæ sint Lectiones & cantiones temporibus conuenientes.

De Festis diebus.

30 Quare nec series dierum festorum temerè instituta est: non enim omnes historiarum vno die recitari possunt, sed aliam partem alio tempore proponi commodius est. Et cum distributio temporum congruit cum euentibus, non solum gratior est, sed etiam memoriam adiuuat.

31 Nec tantum homines seriem certam dierum seruauerunt, sed etiam DEVS ipse quorundam festorum ordinem suis mirandis factis in veteri & nouo Testamento pariter seruauit.

32 Vt Agnum Paschalem initio Veris voluit mactari; ita eodem anni tempore Dominus noster IESVS CHRISTVS crucifixus est & resurrexit. Vt quinquagesimo die post exitum ex Ægypto promulgata est lex manifesto testimonio de monte Synai; ita quinquagesimo die à Paschate datus est manifesto testimonio Spiritus Sanctus.

33 Præterea, sit publicus destinatus Lo-

cus sacris Ecclesiæ actionibus. Nam quòd temporibus Apostolorum, & postea in Primitiua Ecclesia conuenerint noctu, & in priuatis cædibus, imò etiam & in subterraneis locis, quæ *Cryptæ* ab abscondendo dicebãtur, ex necessitate id factum est, quæ lege caret.

3. *Locus.*

34 In *Actione* verò, cùm iam populus frequentior fuerit, fiant Orationes & preces noto sermone, legatur aliquid ex sacris literis, & reliqua pietatis exercitia peragantur, prout maximè Ordini conuenire videbitur.

4. *Actio.*

35 In primis autem quæ disciplinam conseruant; vt Catechesis, censuræ Ecclesiasticæ, ieiunia, &c.

36 Videndum porrò est, ne plures *Actiones* in cœtu simul fiant, quæ se mutuò impediunt, vt apud Corinthios factum est, cùm plures simul apud populum loquuti sint; & cùm diuersi simul Cænam Domini sumserint, alijs quidem ebrijs, alijs verò adhuc esurientibus, *1. Cor. 11. 18. & seqq.*

37 In Papatu talis *anarchia* valdè frequens fuit: Simul enim plures, easque diuersissimas Missas & Officia in eodem templo celebrãrunt.

Hactenus de Ordine:

Iam de Decoro.

DECORVM,
& quæ huc
pertinent.

38 DECENTER tunc aliqua fiunt in Ecclesia, quando cum grauitate & dignitate quadam, iuxta ac cum pietate omnia peraguntur.

39 Vt, decet potiùs viros in Ecclesia loqui & omnes functiones obire, quàm fœminas, sicut & Paulus præscribit. Item, Seniores potiùs quàm iuniores, & manè potiùs quàm vespere; ob quam causam Ecclesia Cœnam Domini in antemeridianum tempus transtulit.

40 Huc pertinent ea quæ Apostoli, de Conuentibus sacris die Dominico agendis (*Act. 20. 7. 1. Cor. 16. 2.*) de modo & ordine prophetandi, psallendi & orandi in cœtibus sacris (*1. Cor. 14. 5. & seqq.*) de velandis mulieribus (*1. Cor. 11. 5, 6.*) de ritu ordinandi Ecclesiæ ministros (*1. Tim. 3. 4. Tit. 1. 7. & c.*) tradiderunt.

N B.

41 Quæ licèt ab ipsis Apostolis sancita sint, longè tamen inferiore loco, quàm fidei dogmata ab iisdem tradita, habentur. Illa enim mutantur, hæc non item.

Decori duplex
Finis.

42 Decori finis duplex; *Primus*, vt dum adhibentur ritus, qui venerationem rebus sacris concilient, talibus adminiculis ad pietatem excitemur.

43 *Secundus*, vt modestia etiam & grauitas,

tas, quæ in omnibus honestis actionibus spectari debet, illic maxime eluceat.

44 CONFORMITAS quóque ad Decorum pertinere videtur. Decet enim vt in grauioribus negotijs, cùm res aliqua eiusdem veluti speciei sint, similem etiam quasi vestitum ac accidentia habeant. Quare in Ministerio *Conformitas* quædam requiritur.

Conformitas
ad Decorum
pertinet.

45 Ibi enim varietas & diuersitas speciei externæ, non tantum leuitatem quandam, sed & quasi religionis diuersitatem præ se fert, atque ita etiam scandalizare imperitiores videtur.

46 Est autem *Conformitas*, quædam similitudo inter se partium, aut etiam rerum prorsus disiunctarum.

Conformitas
quid sit.

47 Hæc verò in Ecclesia, aut in *Maioribus* & Substantialibus: aut in *Minoribus* & Accessorijs requiritur.

48 Quæ in *Maioribus*, id est, in Doctrina Sacramentisq; ea planè est necessaria, nec vllò modo adiaphoron.

49 Si enim non esset vna fides, vnum Baptisma, vnus Mediator apud omnes Ecclesias, necessariò aliqua in errore essent.

50 In *Minoribus*, vt Ceremonijs & ritibus externis, non est absolutè necessaria Conformitas: sed & hæc etiam aliquatenus,

nus, quantum quidem fieri potest, sectanda est, tum ob Decorum, tum ob tollendum imbecillium Scandalum.

Atque hæc etiam de Decoro.

ÆDIFI-
CATIO.

51 AD ÆDIFICATIONEM porrò hæc ipsa, quæ Decenter & Ordine fiunt, referri & possunt, & debent.

52 Neque enim grauitas diuini Ministerij otiosam quandam, theatricamq; decentiam & ordinem requirit, sed simul omnia quoque ad Ædificationem, id est, promouendam veram pietatem vult spectare; vt seruiant scilicet diuino cultui, vel spirituali & interno; vel corporali & externo, qui tamen etiam propter internum est institutus.

53 Duo enim ab ijs requiruntur qui aliquid in Ecclesia vel dicunt vel faciunt. *Vnum* est, vt quod agunt ex proposito Ædificationis agant. *Alterum*, vt eo modo agant, quo ad Ædificationem facere possit.

Disciplina ac
centuræ ad
Ædificatio-
nē spectant.

54 Ad hunc finem, nempè ad *Ædificationem* quoque spectat DISCIPLINÆ cura, Excommunicatio, aliæque moderatæ, & non superstitiosæ Censuræ, quibus Præsules Ecclesiastici cogere cùm alios homines ad honestam & sobriam vitam, tum imprimis Ecclesiæ Ministros debent, & omninò

ninò id seriò agere, ne homines libertate Spiritus ad libertatem Carnis abutantur.

55 At verò quia profani & Epicurei homines se ab Ecclesiæ Præsulibus coërceri plerùmque indignè ferunt & tumultuantur; Ciuilis Magistratus his adiumento esse debet.

56 Sed ad officium hoc præstandum multi negligentiores reperiuntur: timentes sci, ne potentia Ministrorum Ecclesiæ sit eis nimis grauis: ipsi enim Euangelio dominari volunt, cuius suaue iugum nullo modo perferre aut pati possunt.

57 Atque ita verè stulti homines, dum vitia fugiunt, in contraria ruunt.

58 Sicut olim Antichristi Spiritualibus non aliter ac Dijs quibusdam se subiecerunt, eosq; fermè adorârunt: ita iam se non satis liberos putant, nisi Euangelium & D. IESV CHRISTI fideles Ministros pedibus conculcent, eisque veluti Mancipijs suis imperent.

59 Sed vlciscetur profectò adhuc DEVS horribiliter hunc sacri Ministerij scelertum contemptum, & pro restituta Christiana libertate nefariam ingratitude.

60 Fini Contraria sunt, I. Ad quæstum proprium aut Ceremonias instituere,
aut

Ciuis Ma-
gistratus Ec-
clesiasticis
Præsulibus
adiumento
esse debet.

Contraria
Fini.

aut institutis abuti.

61 II. Cum opinione cultus, aut meriti, aut perfectionis, aut absolutæ necessitatis ceremonias proponere aut obseruare.

62 III. Nimis multis ceremonijs onerare Ecclesiam, ac magis necessarias actiones impedire aut negligere.

63 IV. Prorsus nullas necessarias atque vtilis Ceremonias, ad bonum ordinem spectantes, admittere aut habere.

64 V. Crebrò & sine grauissimis rationibus Ceremonias vsitatas immutare, quæ quidem res vacare scandalis non potest.

65 VI. Ordinem constituere in illis nugatorijs pompis, quæ nihil habent præter euanidum splendorem.

66 VII. *Decorum* vocare id, in quo nihil præter inane oblectamentum inest, & ubi luxur sine fructu apparet.

67 IIX. Non ad *AEdificationem*, sed ad destructionem, non necessarias, scandalosas, vel impias Ceremonias fucis & præstigijs artificiosè pingere, ac commendare ad decipiendum simplices.

*Hac de Fine. Atque hætenus de Causis
Adiaphororum diximus.*

CAP. VI.

¶ *Quæ sint Vera Adiaphora.*

VAB vera sint Adiaphora, quæ non; ex his quæ huc vsque de Adiaphororum Definitione & Causis vtcunque disputauimus facillè colligitur.

2 Ad fusioſiorem autem rei demonſtrationem & planiorem intelligentiam; ne quis error in vſu *ἢ ἀδιαφορίας* committatur, ſequentes *Diſtinctiones, Canones, & Cautiones* diligenter obſeruandæ ſunt.

Vera Adiaphora quomodo dignoſci poſſint.

3 I. Ceremoniæ vniuſcuiuſque, ritus, rei, actionis, facti, operis, &c. Genus, aut *Præceptum* eſt à DEO, aut omninò *Prohibitum*.

1. Diſtinctio.

4 Si *Præceptum* ſit Genus, tum Species, opus, res, actio, ſiue factum ipſum rectè cenſetur *ἀδιαφορίας*.

5 Exemplo ſit. Hoc Genus, *Ordo aut Decorum in Eccleſia ſeruandum*, præcipitur à DEO (1. Cor. 14 40.) Ergo, Omnes huius Generis ſpecies, circumſtantiæ loci, temporis, perſonæ, veſtitus, &c. ſunt liberæ & indifferentes.

6 Sin autem *Prohibitum* ſit genus, tum

D

nequa-

nequaquam medium & indifferens opus dicitur.

7 Vt, Prohibitum est, ne quis colat DEVM mandatis hominum. Ergo, Missa papistica, & huius generis reliquæ ἰδιωτιστικαὶ species, quæ sub vetito genere continentur, non sunt in Adiaphoris ponenda.

2. Distinctio.

8 II. Adiaphora, *Quedam certo tempore solum libera sunt: Quedam verò semper sunt talia.*

9 *Certi temporis solum Adiaphora*, fuerunt in Ecclesia Apostolica Festorum Mosaicorum observatio, circumcisio, & alia quoque ceremonialia Mosis; nam infirmioribus licebat ea observare; aliàs liberum erat eadem negligere.

10 Hæc ante Christi aduentum non erant libera & indifferentia, sed fuerunt de rebus ad pietatem necessarijs, quandoquidem à DEO erant præcepta.

11 Sed tempore Apostolorum licèt abrogata, indifferentia tamen facta sunt, ita vt si quis ad tempus ea observaret, pacis tantum causâ, nihil peccaret.

12 Adde, quòd hæc DEI voluntas fuerit, vt non statim sed paulatim tollerentur ceremoniæ: neque enim voluit exstare templum sine aliquibus ceremonijs: sed vbi
penitùs

penitus dirutum fuit templum, tum omnes etiam ceremonias sepeliri voluit.

13 Atque hoc est, quod Augustinus scripsit ad Hieronymum, deducendam fuisse Synagogam cum pompa ad tumulum, & cum honore sepeliendam.

14 Quapropter mox Ecclesiâ confirmatâ, desierunt esse adiaphora: sicut etiam hodiè prohibita sunt in Ecclesia Christi, (*Galat. 5. 2.*) *Si circumcidamini, Christus vobis nihil proderit.*

15 *Semper Adiaphora sunt*, Vesci carnis, vel non vesci; vxorem ducere, aut cœlibem manere; linea veste uti in rebus sacris, vel ab ea abstinere, &c.

16 III. Adiaphora dupliciter considerantur; Primò, *In se*, ut sunt res mediæ, absque relatione ad personas. Secundò, *Ex ratione personarum*, quæ illis vtuntur.

3. Distinctio.

17 *In se* considerata, & naturâ suâ Adiaphora omnia libera sunt, & talia omninò quæ neque placent, neque displicent DEO, ut quæ nec sub præceptum, nec sub interdictum ipsius cadant.

18 At si *ex Personis* considerantur, tum vel *Licita* esse possunt; vel *Illicita*, pro ratione nimirum personarum aut hominum illis vtentium; qui duplicis sunt generis,

19 Alij enim *Renati* sunt; Alij *non-Renati*.

20 Renatorum, alij in fide *Firmi* sunt; alij in fide *Infirmi*.

21 Si *Renati* homines vtentes *Adiaphoris* in fide *Firmi* sint: hoc est, si de fide, non autem dubitante conscientia (quæ scrupulum injiciat, vtrum illa re eis vti liceat, illud agere bona conscientia, an non?) aliquid agant, aut vtantur: tum *Licita* sunt illis omnia, & DEO placet eorum in *Adiaphoris* obedientia.

22 Ex Dei enim verbo persuasum habere debemus, quid nobis permissum, quid præceptum, quid prohibitum sit, iuxta illud (*Rom. 14. 5.*) *Εκαστος ἐν τῷ ἰδίῳ νομίῳ κτλ.* Et (*vers. 14.*) *Nihil est impurum per se: sed ei qui existimat aliquid esse impurum, ei impurum est.* Et (*vers. 22. & 23.*) *Beatus qui non condemnat seipsum in eo quod approbat, &c.*

23 Nec obstat quòd Paulus dicat, *Quicquid non sit ex fide peccatum est.* (*Rom. 14 vlt.*) quia non omninò VERBO DEI carent vera *Adiaphora*, imò habent verbum, quatenus genus facti attinet, vnde æstimationem capit opus coram DEO, vbi fides accedit. *1. Cor. 14. 37.*

24 Ezechias non habuit verbum expressum

Quòd *Adiaphora* verbo Dei non careant.

pressum de tollendo æneo serpente; attamen placuit Deo; quia genus facti mandatum est, nimirum tollere Idololatriam & Idololatriæ occasiones. Quare hoc factum Ezechix, ex fide profectum, placuit Deo, eique gratum fuit.

25 At verò, si *Infirmi* in fide adhuc sint *Renati*: hoc est, si cum scandalo vel Sui ipsius, vel Aliorum, adiaphoris utantur; tum illis *Illicita* sunt, ut manifestum est.

26 Sin autem utentes *Adiaphoris non Renati* & infideles sint; his omninò *illicita* sunt omnia, quia polluta sunt mens & conscientia illorum (*Tit. 1. 15.*) nam *Quicquid non sit ex fide peccatum est.* (*Rom. 14. ult.*) hoc est, pollutum, ac maledictum coram Deo.

27 Restat ut certissimam adferamus Regulam, quæ quæ Traditiones verè *adiaphoræ* sint, quæ non, certò agnoscere possimus. Ea autem hæc est.

28 Si hæc traditiones vna ex parte fundamentum habeant aliquod in sacris Scripturis, aut saltem his non repugnent; & ex altera, faciant ad pietatem promouendam, hoc est, tam ad internum cultum, qui consistit in fide, spe, charitate, & bona conscientia, excitandum, conseruandum, promo-

Cetera Regula
quæ dignosci
possunt vera
Adiaphora.

uendum; quàm ad externum, qui consistit in Verbi auditione, sacramentorum perceptione, & precibus publicis, reuerentiùs exercendum: has dicimus esse adiaphoras & vtilis, eoque vt pias & salutare (quando ab Ecclesia præcipiuntur) necessariò esse recipiendas & obseruandas.

29 Ratio huius Regulæ est, quòd omnes Apostolorum traditiones hæc duo habuerint, *primùm* Fundamentum in Verbo Dei; *deinde* Vtilitatem ad pietatem promouendam & Ædificationem.

30 Id quod dupliciter manifestum fit. 1. Ex generali regula, quam Apostolus præscribit de ijs rebus (1. Cor. 14.) *Omnia ad ædificationem fiant*: Item, *Omnia decenter & secundum ordinem fiant*. 2. Ex particulari locorum inductione, vbi legimus constitutiones Apostolorum. Exempla aliquot.

31 1. Corinth. 11. Instituit Apostolus, vt in Ecclesia mulieres orent capite tecto, viri detecto. Primùm, hoc non repugnat sacris Scripturis. Secundò, finis huius constitutionis, est honestas, decorum in Ecclesia seruandum, eoque ædificatio Ecclesiæ; hoc est, vt externus cultus maiori cum honestate & decoro exerceatur. Item, alius finis, vt quisque ea ceremonia moneatur sui officij,

ficij, hoc est, vt agnoscat vir se caput esse mulieris : mulier suæ subiectionis, qua subiecta est viro. Hæc autem sunt vtilia ad cultum internum.

32 Ibidem, Statuit Apostolus modum celebrandi Cœnam Domini; nimirum vt omnes simul conueniant, & alter alterum expectet. Primò, ostendit hoc ex Verbo DEI, id est, ex institutione Christi esse faciendum. 2. Finis est ipsorum salus, ne fiant rei corporis Christi; Item, vt Cœna maiori cum reuerentia sumatur: Et vt hæc externa ceremonia conueniendi simul, seruiat interno cultui, fidei scilicet & charitati, vnioniq; animorum.

33 *1. Corinth. 14.* Instituit, quomodo debeant in Ecclesia vt linguis: nimirum, vt non loquantur linguis sine explicatione & interpretatione. 1. Quot rationibus vtitur è Scripturis etiam deductis, vt probet hoc esse iuxta voluntatem DEI, bonum & honestum. Nam post multas rationes, affert etiam Scripturam, dicendo: *In lege scriptum est, varijs linguis, & labijs varijs loquar populo huic (infideli) & ne sic quidem audient me*: quasi dicat Apostolus; Ne sinatis huiusmodi homines loqui in Ecclesia, qui peregrinis loquuntur linguis sine explicatione.

tionem. Nam hoc signum esset, Deum vos non amare, quòd tales soleat mittere Prophetas populo infideli, quem non vult veritatem intelligere, & sacras literas noscere.

2. Finem huius institutionis apertè dicit esse ædificationem Ecclesiæ, vt habeant consolationem, exhortationem, &c. hoc est, vt seruiat cultui interno, fidei, charitati, consolationi spiritus.

34 Idem dici potest de reliquis Apostolorum constitutionibus, & traditionibus, quas omnes hinc enumerare nimis operosum foret.

1. Fundamentum habent in verbo DEI, aut ei non repugnant.

2. Faciunt ad promouendam pietatem, ad excitandam pœnitentiam & fidem: denique seruiunt, vt fideles maiori studio, & maiori cum fructu tam doctrinam, quàm sacramenta, & mandata Dei audiant percipiãtq; , plenius credant, & in tota vita obseruent.

35 Ex his quæ dicta sunt consequitur manifestè:

36 I. Traditiones, quæ sua natura pugnant cum verbo DEI & mandato, vel quæ sine peccato non possunt præstari, non esse numerandas inter Adiaphora, quia sunt res suâ naturâ impiæ & damnatæ.

37 II. Etiam, quando Traditiones loquuntur

Quæ inter Adiaphora non sint numeranda.

quuntur de rebus suâ naturâ Adiaphoris, sunt impię & doctrinę dæmoniorum, si addatur falsa opinio : nempe,

38 1. Meriti, quasi earum obseruatio mereatur remissionem peccatorum.

39 2. Cultus, quasi Deus ijs vellet coli, contra expressum dictum (*Mat. 15.*) *Frustra me colunt mandatis hominum.* Item (*Ezech. 20*) *In præceptis meis ambulate, non patrum vestrorum.*

40 3. Perfectionis, quasi earum obseruatio nos perfectos redderet.

41 4. Necessitatis absolutæ, quasi simpliciter necessarium esset eas obseruare propter conscientiam.

42 III. Ridiculi & scenici gestus, otiosæ & inutiles ceremoniæ, quę nec disciplinæ nec ordini seruiunt, sed Ethnicam vanitatem præ se ferunt, & Religionem nostram ludibrio exponunt, doctrinam obscurant, superstitionum Papisticarum nervi sunt, & homines reddunt profanos; vt ridiculæ gesticulationes, circuitus cœmiterij, circumgestationes statuarum & reliquiarum, depositio crucis in sepulchrum, ludus ascensionis Christi & similes ineptiæ, non censentur vocabulo rerum indifferentium, sicut in Ecclesia de Adiaphoris loquimur.

43 IV. Ceremoniæ, quæ vel sunt seminaria superstitionis, vel non usurpari sine superstitione, vel certè sine specie superstitionis possunt, quam ipso usu secum trahunt, non pertinent ad locum de Adiaphoris.

44 V. Neque illi ritus rectè vocantur Adiaphora, quorum obseruatione hostes veræ doctrinæ confirmantur, & imbecilliores offenduntur & languescunt. Debent enim Ceremoniæ esse adminicula, incitamenta, & retinacula veræ pietatis, ædificationis, charitatis officiorum, disciplinæ, ordinis, decori.

C A P. VII.

¶ De legitimo usu Adiaphororum.

Ecclesia liberè vitur
Adiaphoris.

ERIS Adiaphoris vera Ecclesia quouis tempore & loco liberè ad suum commodum & emolumentum uti, vel abstinere, inque ijs quod visum fuerit immutare potest.

2 Sic enim Apostolus (Coloss. 2. 16.) *Ne quis vos iudicet in cibo & potu, & parte diei festi, aut nouilunij, aut Sabbatorum: quæ sunt umbra*

futu

futurorum, corpus autem Christi.

3 Et (1. *Timoth. 4.*) de ciborum indifferente perfruitione ita loquitur: *Omnis creatura DEI bona est, & nihil reijciendum, quod cum gratiarum actione percipitur: Sanctificatur enim per verbum Dei & orationem. Item, Deus creauit cibos ad percipiendū cum gratiarum actione fidelibus, & ijs qui cognouerunt veritatem.*

4 Cū autem duplex humanæ vitæ sit conditio; *vna* ^{φυσική} quæ præsentis est seculi: *altera* ^{πνευματική} quæ futurum spectat: Ad animalem illam vitam pertinet cibus (vt & quodlibet aliud externum ^{ἀδύνατον}) néque eius vsurpatio cum spiritali vita commiscenda est.

Humanæ vitæ duplex conditio.

5 *Esca* (inquit Apostolus) *ventri, & venter escis conditus est,* (1. *Corinth. 6. 13.*) Et, *Esca non commendat nos DEO. Néque enim si manducauerimus, quicquam amplius habebimus, néque si non manducauerimus quicquam minus.* 1. *Cor. 8. 7.*

6 Vnde verba Pauli de ^{ἐλευθερία} & libertate Christiana, opposita Iudaïcis Traditionibus (1. *Cor. 10. 25.*) *Quicquid in macello venditur, edite, nihil interrogantes propter conscientiam. Domini enim est terra & plenitudo eius.*

7 Saluator planè idem docet, cū Phariseos

risæos reprimat, qui Discipulos taxabant, quòd illotis manibus cibum caperent, dicens: *Non quod ingreditur in os, polluit hominem, sed quod egreditur ex ore, hoc polluit hominem. Quod enim ingreditur in os in ventrem abit, & in secessum eijcitur. Matth. 15. 11, 17.*

8 Cæterùm omnium clarissimus est iste de usu *ἡ ἀδιὰφορος*, D. Pauli locus (*ad Rom. cap. 14.*) vbi tribus Regulis quid & quomodo agendum sit docet. 1. Infirmos in fide non esse reijciendos. 2. Conscientias non esse onerandas & turbandas. 3. Ex rebus externis & medijs non esse iudicandum de doctrina & fide aliorum.

9 Quò autem faciliùs intelligatur Apostoli sententia, nouem versus priores huius 14. Cap. *παραφορητικῶς* explicabimus.

10 Cùm multi sint adhuc infirmi & laborantes, inualidi & imbecilles in fide, & nondum doctrinam Euangelij & vsum libertatis Christianæ didicerint, sed putent se adhuc teneri lege Mosaïca ceremoniali de cibis prohibitis & alijs externis ritibus; & tamen audiunt Euangelium, & non sunt hostes Euangelij; necesse est, imò charitatis officium non postremum est, ne illi offendantur, sed vt assumantur, patienter tolerantur, instituantur, placidè erudiantur, & liberentur.

Locus Apostoli Rom. 14. 1. & seqq. de Adiaforis, explicatus.

Paraphrasis Vers. 1.

liberentur à suo scrupulo, dubitatione, & sollicitudine anxia: id quod fieri debet non tantùm eâ tolerantia, qua vt suo more uiuant ipsis permittitur; verùm etiam beniuola & humana colloctione, & accõmodatione ad eorum mores, atque conuersatione placida, tantisper dum absque contentione & odiosa disceptatione & scandalo deponant persuasionem suam inanem, & intelligant doctrinam de libertate Christiana, qua à peccato, & ira seu damnatione, & multò magis à legibus ceremonialibus, typis, sacrificijs, obseruationibus dierum, delectu ciborum, & à Traditionibus humanis liberati sumus per CHRISTVM. Antequam autem hæc infirmi fide discant, non turbanda sunt ipsorum conscientia, non contentiosè cum illis disputandum est, non accipienda aut rapienda sunt ipsorum dicta & facta in partem pessimam; sed inualetudo eorum considerata & paulatim curanda est, cum non peccent malitia, nec habeant ^{negligentiam} pertinaciter tuendi errores, sed sint dociles, etiamsi nondum sint confirmato iudicio.

II Hinc enim vt quando ij qui sunt firmiores in religione Christiana, & in doctrina libertatis rectè eruditi, censent, citra

Vos. 2.

DEI offensionem liberum esse quocunque cibo vescantur, etiam si sit in lege ille cibus prohibitus; multi qui sunt infirmiores in doctrina, à carnium in Lege Mosaica prohibitarum esu, certis diebus, vel etiam omninò & semper abstineant, & oleribus victitent, & suam religionem non esse sinceram, nec conscientiam tranquillam statuunt, nisi more hoc suo secundum legem vivant: unde & hi illos, & illi hos aspernari & accusare solent, & similtates & offendicula alunt & excitant: neutri tamen rectè faciunt.

Vers. 3.

12 Sic autem agendum est. Firmiores qui quouis cibo vtuntur, Infirmiores, quasi stupidos, superstitiosos, pertinaces, præfractos, & nondum vsum libertatis Christiane scientes non contemnant, non pro nihilo habeant aut irrideant. Contrà, Infirmiores, qui non quouis vtuntur cibo, sed adhuc ex Lege Mosis pendent, non damnent eos qui non abstinent à carnibus, nec vt impios, profanos, temerarios & contaminatos proclamant. Nam vnus est D O M I N V S vero- rumque cui seruiunt, quia membra Christi sunt, conuersi ad fidem veram, & commune habent ius redemptionis, & sciunt se à DEO paterno amore foueri.

13 Huic Domino & DEO suo reddet *Verf. 4.*
 vnusquisque rationem pro se ipso, non pro
 te, nec tu pro illo. Nihil igitur ad te quid
 proximus tuus hac in parte agat, qui non
 tuus seruus, sed DEI seruus est. DEI ius
 est, non tuum ius, iudicare & pronunciare
 de suo Seruo, qui si non rectè facit, castiga-
 bitur à Domino suo, si autem rectè facit,
 approbabitur & laudabitur ab eodem: v-
 trúmque autem fiet sine tuo, damno aut lu-
 cro, ita vt tota hæc res planè nihil ad te per-
 tineat. Vide igitur vt agas quod tuum est,
 & abstineas à contemptu & damnatione
 proximi tui ob res medias. Et si enim is tibi
 peccare, & semper in peius ruere videri pos-
 sit; tamen contrarium verum est; confir-
 mabitur enim & stabilietur, manebitque
 & retinebitur in gratia DEI. Nam DEVS
 de cuius propitia voluntate certi sumus, &
 qui suos illuminare & ornare indies maio-
 ribus donis solet, etiam infirmum illum sta-
 bilire & confirmare potest & vult, vt fides
 ipsius semper sit & maneat integra & salua,
 nullúmque incommodum ex actionibus
 istis indifferentibus accipiat.

14 Subijcio etiam aliud. Alius adhuc *Verf. 5.*
 iuxta morem Mōsaicæ legis, obseruat dis-
 crimē dierum, etiam si obseruationem
 istam

istam sciat non esse necessariam ad salutem; & Sabbata, & festos dies tabernaculorum, tubarum, neomenias, & similes ferias celebrat. Alius verò nihil horum obseruat, sed dies pro indifferentibus habet, & iam laborat, iam quiescit, prout commodum videtur, nec tamen contemptor est religionis, nec offendit bonos, nec intempestiuus actionibus turbat ordinem bonum in Ecclesia institutum. Quicquid autem fiat videndum est vnicuique, vt sit certus de rectitudine sui facti, & consulat propriam conscientiam secundum normam verbi DEI, & nihil agat dubia conscientia, sed ex vera fide, quæ est *πνευματική*, illam examinet, nec temeraria libidine aut studio rixandi lædat.

Verf. 6.

15 Qui enim adhuc fide infirmi sunt, & dies festos prius celebratos etiam nunc obseruant, demptâ necessitatis, meriti, & cultus diuini opinione, ij non delinquent in DEVM, sed ad DEI gloriam discrimina obseruant, donec quid melius edocti fuerint. Qui autem Christianæ libertatis doctrinam perceperunt, & absque scandalo dato non ampliùs obseruant dies istos, ij etiam non delinquent in DEVM, sed id faciunt quod displicere DEO non potest. Similiter qui vescitur quouis cibo, non malè agit,

agit, sed placet DEO, cui etiam pro cibo apposito cuiuscunque generis is sit, pio animo gratias reuerenter & suppliciter agit. Qui verò à certis cibis abstinet, & olusculo contentus est, etiam non malè agit, sed placet DEO, cui quòque gratias agit, & se ipsi commendat, & conscientia suæ teneræ rationem habet.

16 Summa. Siue Christiana libertate in rebus indifferentibus vtamur, siue eius vsu certas ob causas ad tempus destituamur, DEO probamur & placemus: quia omnes nostræ actiones ex fide ortæ, siue viuamus, siue moriamur, ad gloriam diuini nominis cedunt. Nemo enim propter se, aut propter sua commoda viuit. Nemo sibi viuit, nemo sibi moritur. Nemo se vnum respicere, nec ex suo vnus arbitrio ac voluntate se viuere posse existimare debet. Fideles enim non suam, sed Domini voluntatem se pro regula vitæ habere cum gratiarum actione sponte fatentur, & se Domino reddituros esse vitæ rationem agnoscunt, cuius iuri & potestati subsunt, non tantùm in vita, sed etiam in morte.

17 Siue igitur viuamus, Domino præstamus obedientiam, quam approbat & gratam habet: Siue moriamur, eandem

E obedi-

Vers. 7.

Vers. 8.

obedientiam ei præstamus & in morte ob-
eunda patientes sumus, & semper cum in
vita, tum in morte dilecti filij & fratres su-
mus vnici seruatoris nostri IESV CHRISTI:
& *ὁ ἄριστος καὶ ἁγιώτατος* sumus, & ex æquo curæ
sumus DOMINO nostro.

Verf. 9.

18 Qui pro peccatis nostris mortuus
est, & victâ morte resurrexit, & viuit in æ-
ternum, DOMINVS viuorum & mortuo-
rum, qui nos in tutelam suam recipit, fouet
& saluat siue viuamus, siue piè obdormia-
mus, vultque nos saluos & secum viuere in
æternum.

19 Paraphrasi nunc subjungemus & a-
liquot Canones, quibus clarior appareat le-
gitimus Adiaphorum vsus.

20 I. In his quæ sunt iure diuino præ-
cepta, nullo respectu scandali, & docen-
dum & faciendum est iuxta ius diuinum.

21 Præferenda enim est fidei causa cha-
ritati: sicut vel vna sententia in Actis Apo-
stolorum satis docet; *Oportet DEO magis
obedire, quàm Hominibus.* (Act. 4. 19) Et
Christus de se dicit, *Veni mittere gladium &
non pacem.* Matth. 10. 34

22 Hinc vide, si quid Ecclesia, seu qui-
cunque Magistratus præceperit contra ius
diuinum, ne obtemperes, sed constanter re-
pugnes.

Canones de
leg. timo vlti
Adiaphoro-
rum.

I.
N B.

pugnes. Legibus enim superiorum obtemperandum est, saluâ auctoritate legum diuinarum.

23 Nulla Creatura habet potestatem, vel præcipiendi vel faciendi aliquid contrarium legi, seu verbo Dei; sicut docet primum Præceptum Decalogi, *Non habebis Deos alienos, &c.* Item, *In præceptis meis ambulate, &c.*

24 II. Necessaria faciendâ sunt: In non necessarijs, quæ tamen licita sunt, ea moderatio seruanda est, ne exempla nostra lædant aliorum cõscientias, aut labefactent cõmunem concordiam; sicut Regula Iuriconsultorum rectè docet: *Quod tibi non nocet, & alteri prodest, id præstandû est.* Iustum enim est astringere libertatem propter aliorû salutem: vt in itinere faciendõ robustus minus properat propter imbecillos comites.

25 III. Omnia Adiaphora per se quidem & natura sua licita sunt & bona; vsu indifferentia sunt & libera; per Accidens autem mala sunt & illicita (quando scilicet vel à non renatis, vel à renatis cum scandalo facientis, vel aliorum fiunt:) & per Accidens factu sunt necessaria (quando præcepta sunt ab Ecclesia, & sine scandalo non possunt omitti.) *Act. 15. 28.*

26 IV. In his, quæ sunt iuris siue Ec-

clesiastici, siue Politici, & media, non obligat ius in casu necessitatis.

27 Quia Christus dispensauit etiam de lege Diuina, cum Discipuli vellentur spicas, &c. *Matth. 12. 1. & seqq.*

28 Ac dispensari etiam posse de legibus, Ecclesiastica & Politica, propter pericula salutis, satis docet Paulus (*2. Corin. 13. 10.*) *Data est nobis potestas in adificationem, non in destructionem.*

29 Item, si agatur periculum corporis dispensat Paulus (*Coloss. 2. 22, 23*) vbi damnat stultas leges imponentes necessitatem corporis.

5. 30 V. Coram Aduersarijs exigentibus suarum traditionum obseruationem, quasi necessariae sint ad salutem, nullo scandali respectu, debet contra agi. Praefractis enim & malitiose nostrae libertati insidiantibus, nihil est largiendum, vt Christiana Libertas incolumis seruetur.

31 Hinc illud (*Matth. 15. 12, 13, 14.*) *Nosti Phariseos audito isto sermone offensos fuisse? Respondet Christus, Omnis planta quam non plantauit Pater ille meus caelestis, eradicabitur. Omittite illos, duces sunt caeci caecorum, &c.*

32 Huc item pertinet, quod Paulus noluit circumcidere Titum, poscentibus Iudaeis

dæis tanquam rem necessariam. *Galat. 2. 3.*

33 VI. Si quis sit apud infirmos, quos erudire potest, docendi gratiâ potest contra traditiones agere, vt illorum conscientias erigat & confirmet. 6.

34 Sic Petrum reprehendit Paulus, quòd infirmorum ex Gentibus conscientiam non confirmârit suo exemplo. *Gal. 2. 11.*

35 VII. Apud infirmos qui erudiri faciliè non possunt, faciendum est charitatis officium, & simul inseruiendum traditionibus. 7.

36 Sicut Paulus quando venit Hierosolymam, cùm in tanta multitudine pauci essent qui libertatem Euangelicam planè intelligerent, & inseruijt ijs, & vnà rarus est, *Act. 21.*

37 Huc pertinet istud scandali genus cuius est mentio in Epist. ad Rom. (*Cap 14. & 1. Cor. 9.*) Erant enim quidam qui legis ceremonias obseruabant; rursus erant qui non obseruabant. Qui putabant obseruandas, cùm viderent non obseruantes, ceperunt in conscientijs hæsitare, licerétne quod ipsi facerent, nec ne? Item incipiebant malè sentire de Christianismo, quasi esset quedam libertas carnis contra Legem DEI. Item nonnunquam trahebantur imitatione

fortiorum imbecilles, negligebantq; ceremonias, & tamen ipsorum conscientia postea cōturbabatur. Hic Paulus inseruire illis imperitioribus iubet, donec assuefiant & discant, cum dicit, *Infirmū fide assumite. Ro 14.1.*

8.

38 IIX. Excusat scandalum necessitas: (*Matth, 12.1. & 1 Sam. 21.7.*) Item, præceptum siue interdictum Ecclesiæ ex iusta causa profectum. *Act. 15.28.*

9.

39 IX. Cauendum est à copia & multitudine ceremoniarum alioqui tolerabilem: vt quā non adiuuari pura religio & vera animi pietas, sed obscurari potius, imò obrui & exstingui solet.

C A P. IIX.

¶ *De potestate Legum, imprimis verò Ecclesiasticarum; & an obligent conscientiam. Vbi etiam de Magistratu Ciuili & Ecclesiastico; & de Libertate Christiana.*

De Huiusmodi Legibus.

QVONIAM Lex diuina, cuius Epitome & summa sunt præcepta Decalogi, generalia quædam continet; neque omnes homines eo valent ingenio, vt ex generalibus principijs particulares conclu-

clusiones & leges colligere possint: opus fuit ut à DEO homines excitarentur sapientes & prudentes, qui ex illo diuino iure leges enucleatiùs explicarent ad Reipub. utilitatem & conseruationem.

2 Hinc primùm ortæ sunt *Leges Humane*, quæ non solùm per homines, sed etiam ab hominibus, humanóque ingenio concipiuntur & promulgantur.

3 Hæ si iustæ fuerint, dignæ erunt *Legum* nomine: sin autem iniustæ & iniquæ, quis eas Legum nomine dignabitur?

4 Quare ne fallamur iudicio; videamus quæ ad iustæ legis rationem pertineant.

5 Duo requiruntur in quauis iusta lege: *Ratio recta, & Auçtoritas iusta.*

6 *Ratio recta* pendet ex duabus rebus: vid. ex *Origine, & Fine.*

7 *Origo* debet esse ex fonte proprio Legum, qui est æterna Lex Dei, præcipiens æternam Dei & Hominis dilectionem.

8 *Finis* Legis duplex est, *Subordinatus, & Principalis*: quorum prior, qui est incolumitas & utilitas populi, seruire debet posteriori; id est, Principali, qui est Gloria Dei: nam si huic non seruit lex, nequaquam iusta esse potest.

9 *Auçtoritas*, quæ ad iustæ legis sanctionem

Quæ ad iustæ Legis rationem requirantur.

1. Ratio recta.

Origo Legum Humanarum vnde.

Finis Legum.

2. Auçtoritas.

nem requiritur, legitimi est Magistratus in subditos potestas.

10 Hæc auctoritas etsi semper iusta videtur subditorum respectu, fit tamen iniusta, si auctoritati diuinæ se non subijciat.

11 Nam vt humana auctoritas est finita: ita par est, vt se auctoritati infinitæ, quæ solius Dei est, subijciat; à qua si discedit humana auctoritas, abusu fit iniusta.

12 Humanæ leges duplices sunt, *Ecclesiastica, & Ciuiles.*

13 *Ecclesiasticae leges* sunt determinationes circumstantiarum necessariæ vel vtilis ad seruanda præcepta moralia primæ tabulæ.

14 Pertinent enim vel ad ordinem & decorum seruandum in congressibus Ecclesiæ, & in vsu Ministerij Ecclesiastici, vel ad exercitia pietatis externa, siue publica siue priuata, vel ad vitandum scandalum infirmorum, & ad ducendos eos ad Ecclesiam & agnitionem veritatis; vt & supra diximus.

15 *Ciuiles Leges*, sunt determinationes circumstantiarum necessariæ, vel vtilis ad seruanda præcepta moralia secundæ tabulæ.

16 Quia spectant ad conseruandum ordinem & decorum in vita communi, & societatem

Auctoritas
humana di-
uinae subijci
debet.

Hum. Leges
duplices.

1. Eccle-
siastica.

2. Ciuiles.

cietatem ac pacem ciuilem in genere humano.

17 Etsi vtraque functio Ecclesiastica & Ciuilis suo quæque respectu sit *ἰσχυριστικὴ*, ac reliquas functiones sibi subiectas habeat vniuersas; suis tamen metis in religionis quoque administratione distinguuntur.

Vtraque functio reliquas sibi subiectas habet.

18 Etenim Ecclesiæ Minister conscientias instruit verbo; cuius voci non minùs parère tenetur Magistratus, quàm infirmi ordinis ciuis.

Eccles. Minister.

19 Magistratus verò ciuilis, vt verbum sincerè tradatur, curat, ac disciplinæ violatores vi externa coërcet, siue verbi Ministri sint, siue auditores.

Magistratus.

20 Et certum est duas has administrationes esse distinctas & diuersas, quas mirè confudit & miscuit Satan per Papatum: nobis autem acriter vigilandum est, nec committendum vt denuò confundantur.

Distincta esse ciuiles & Ecclesiasticas administrationes.

21 Hinc sequitur, quòd eadem persona non possit esse Episcopus & Princeps; nec simul Pastor & Paterfamilias: oportet enim personas impermixtas esse, sicut & administrationes.

N.B.

22 Idem tamen Homo vtramque personam gerere potest: vt idem N. potest esse Parochus & Oeconomus: Sic N. idem homo

An vnus idemque Homo duplicem possit gerere personam.

homo potest esse Dux Cornubiæ & Archiepiscopus Eboracensis : cum tamen Dux Cornubiæ non possit esse Archiepiscopus Eboracensis.

23 Episcopus, ut Episcopus, nullam habet potestatem supra Ecclesiam suam vllius legis, traditionis aut ceremoniæ imponendæ, nisi consensu Ecclesiæ, vel expresso vel tacito.

24 Quia Ecclesia est libera & Domina, & Episcopi non debent dominari fidei Ecclesiarum, nec inuitas onerare aut opprimere. Sunt enim Ministri & Oeconomi Ecclesiæ tantum, non Domini.

25 Si autem Ecclesia consenserit, ceu vnum corpus cum Episcopo, possunt super se imponere quicquid volent, saluâ pietate. Rursum etiam, pro arbitrio, omittere.

26 Episcopus, ut Princeps, multò minus potest supra Ecclesiam ponere quidquam: quia hoc esset prorsus confundere has duas potestates, & tum verè esset *διεστραμίσκομεν* loquor de Ecclesia ut Ecclesia, distincta iam à ciuitate politica.

27 Episcopus, ut Princeps, potest suis Subditis, ut Subditis, imponere quicquid visum fuerit, modò pium ac licitum sit, & subditi tenentur obedire. Obediunt enim
tunc

tunc non vt Ecclesia, sed vt Cites. Est enim persona duplex in eodem homine.

28 Sic N. præcipiendo suis Cornubiensibus, vt Dux Cornubię, ieiunium aut aliud licitum, cogit eos qui Ducem agnoscunt, ad obedientiam, sed non eos qui Archiepiscopum agnoscunt, scilicet qui sunt sub aliorum Principum dominio, etiamsi sint de Ecclesia Eboracensi.

29 Sicut N. cogit suum seruum ad Oeconomicam suam legem; sed non Ecclesiam suam N.

30 Verum, in rebus Ecclesiasticis triplex est Magistratus Ciuilis officium. *Primum*, vt purę doctrine & cultus exercitium in toto principatu ipsius floreat, adeoq; Ecclesię legitimè constituentur per idoneas personas; quemadmodum Dauidem fecisse legimus. *1. Paral. 16. 37. & seqq.*

31 *Secundum*, vt ordo à DEO in hunc finem constitutus, publica Magistratus auctoritate sanciatur & constituatur. Quemadmodum pius Iosaphatus excelsa & lucos de Iuda abstulit, & principes suos cum Leuitis atque Sacerdotibus cum libro legis, qui cum ipsis fuit, misit, vt per vniuersas ciuitates Iudę circumirent & docerent populum. *2. Paral. 17. 6.*

In rebus Ecclesiasticis
quænam sint
Magistratus
Ciuilis officia.

32 Et Ezechias in vniuersum Israëlem legatos & literas misit, vt venirent in domum Iehouæ Hierosolymam ad faciendum Pascha Iehouæ Deo Israëlis. *2. Paral. 30.1. & seqq.*

33 Sic Nehemias librum legis in auribus populi curat legi, & secundum illius legem omnes alienigenas gentes, quas Israëlitæ in vxores duxerant, separat ab Israële, *Nehem. 13.1. & seqq.*

34 *Tertium*, vt quæ Dei sunt, & hominum conscientias concernunt, per Ecclesiarum quidem Ministros tantum administrantur: eorum tamen administratio Magistratus præsentia, consilio, tutelâ & auctoritate muniatur, adeoque non confusio, sed coniunctio vtriusque huius ordinis sit.

35 Quemadmodum Dauid ad Templi structuram, & cultus diuini curam seriam Salomonem filium exhortans, dicit: *Turma Sacerdotum & Leuitarum aderunt tibi in omni ministerio domus Dei, 1. Paral. 28.21.*

36 Summa. *Magistratus Ciuilis* custos est Legis, quod ad externam disciplinam attinet, vt conseruetur discrimen inter Ministerium Euangelij & Magistratum.

37 *Ministerium Euangelij* proponit Euangelium, per quod Spiritus Sanctus est efficax

efficax in credentibus : sicut (2. Cor. 3. 6.) dicitur, *Fecit nos Ministros Novi Testamenti, non litera sed spiritus.*

38 Interea tamen Magistratus suum habet officium externum, ne scandala proponantur; prohibet externam idololatriam, sicut adulteria aut cædes. Id clarè docet Paulus inquiens, *Lex est iniustus posita, profanis, contumeliosis in Deum.* Et hunc usum Legis vocat Paulus *legitimū*, hoc est, cum externâ disciplinâ Magistratus coërcet flagitia, quæ cum prima & secunda Tabula pugnant.

39 Ceterum, difficilima hîc oritur Quæstio, de Humanarum Legum obseruatione:

Qua nimirum conscientia obseruanda sunt Humanae Leges: & An conscientiam simpliciter obligent?

Quæst. I.

An Humanae Leges conscientiam obligent.

40 Quidam enim magnificè *libertatem Christianam* iactant, quâ se etiam in rebus corporalibus *liberos esse* à seruitute politica arbitrantur. Si *obedientia necessaria sit*, inquirunt, *libertas nulla est; pugnant enim inter se libertas & obedientia.*

41 Alij dissimilem omnino putant obligationem *Ecclesiasticarum & Ciuiliū Legum*: has enim simpliciter conscientias obligare volunt; illas autem non nisi in casu scandali.

De Necessitate Legum in humano genere.

42 Quibus respondemus; I. Quod libertatem Christianam attinet; Aliqui homines naturâ feri, omnes leges tanquam carcerem oderunt: & se non liberos putant, nisi omnia societatis ciuilibus & obedientiæ vincula rumpant & abijciant.

43 At verò si animo cogitent de tali vitæ statu, vbi nullæ Leges sint, tum vel inuiti cogerentur agnoscere vitam hominum non posse carere præsidio Legum.

44 In hoc tristi & miserabili statu erit confusio & licentia omnium scelerum & flagitiorum; & plena erunt omnia tumultibus, latrocinijs, cædibus, rapinis, furtis, fraudibus.

45 Nemo frenum iniiciet prauis cupiditatibus suis, sed quod cuique libet, id audebit facere: nemo tutus erit & securus ab aliorum violentia.

46 Denique, in tali statu vita non erit hominum, sed belluarum, sed Cycloporum; qui interrogati apud Euripidem, quod vitæ genus colant, respondent: Sumus *Néμωδες*, id est, vagamur incertis sedibus, *ἢ ἀκρίως ἐστὶν ἄστυν ἔσθ' ἄστυν*, id est, nemo audit alterum.

47 Hinc rectissimè potest agnosci, quantum tribuendum sit legibus & ordini, quem tollere ex humano genere verè est tollere

tollere Solem ex mundo.

48 Nec propterea doctrinam de *libertate Christiana* abolemus, quæ de rebus multò maioribus concionatur, quàm de politica & externa libertate.

49 Verùm impij & Epicurei homines doctrinam de Libertate nimium laxant, & transferunt ad licentiam carnis non concessam à Deo : quia sub pretextu libertatis, immunitatem quærunt ab oneribus ciuilibus, à Legibus & Magistratu : quos non verbis modò, sed etiam exemplo proprio Dominus docet se non abolere legitimum Magistratum, aut pias & vtilis constitutiones ; sed perpetuò ratum esse velle, quod a libi inquit ; *Date Casari, quæ sunt Cesaris, & Deo, quæ sunt Dei.*

50 Sed vt hunc nodum fusiùs & enucleatiùs explicemus, breuiter repetenda est de *Libertate* doctrina.

51 *Libertas filiorum Dei*, est beneficium, quo ij qui per fidem facti sunt filij Dei, per Christum à spirituali seruitute sunt soluti. *Galat. 5. 1.*

52 Eaque *Libertas Christiana* dicitur, tum quia à Christo parta est, tum quia est omnium Christianorum, hoc est, Fidelium omnium temporum.

53 Estque

Legum obedientia non tollit libertatem Christianam.

De Libertate Christiana locus.

Libertas duplex.

53 Estque vel *Communis* omnium fidelium in veteri & nouo Testamento, vel *Propria* fidelium in nouo tantum.

I. *Communis*, quæ triplex est.

54 I. *Libertas Communis* omnium fidelium in veteri & nouo Testamento triplex est. 1. *A rigore seu seueritate Legis Moralis* 2. *A seruitute peccati.* 3. *A iugo traditionum humanarum.*

1. A rigore Legis.

55 *Libertas à rigore seu seueritate Legis Moralis* duplex est: nempe tum à *rigidissima illa exactione perfectissima obedientiæ*; tum à *maledictione seu pœna ob violationem legis.*

56 Vnde consequitur nobis etiam partam esse libertatem à potestate & tyrannide Diaboli, à condemnatione & morte æterna, *Ioh. 8.36.*

57 Hac nos consolamur in certamine conscientie coram iudicio Dei.

2. A Seruitute peccati.

58 *Libertas à seruitute peccati*, est per quam vindicati sumus à dominio peccati; vt ne peccatum nobis amplius dominetur, sed vt iustificati & donati Spiritu Sancto citra coactionem prompta voluntate, & sponte potius quàm obligatione, iustitiæ & Deo uiuamus, (*Ioh. 8.34. 2. Cor. 3.17.*) *Vbi Spiritus Domini, ibi Libertas.* Rom. 6. 6. & seqq. vsque ad finem. 2. Pet. 2. 19. Galat. 5. 13.

3. A iugo traditionum,

59 *Libertas à iugo humanarum traditionum,*

num, est qua omnes fideles soluti sunt ab observatione humanarum adinventionum, ceremoniarum & superstitionum, quæ sub specie pietatis & religionis Ecclesiæ obtruduntur, vel imperiosè imponuntur.

60 Huiusmodi erant traditiones Pharaïcæ, quas fideles non morabantur. Matth. 24.4. Matth. 15.2. & 9.14, 15. De hac libertate loquitur Paulus, 1. Cor. 7. 23.

61 II. *Libertas Propria* fidelium in nouo Testamento, quæ specialiter *Libertas Christiana* dicitur, duplex est: 1. *Libertas à Legibus Mosis ceremonialibus & forensibus*. 2. *Libertas in Adiaphoris*.

II. *Propria*, quæ duplex est.

62 *Libertas à Legibus Ceremonialibus & Forensibus*, est per quam Christiani ab illarum legum observatione sunt soluti, quatenus vid. illæ tantum ad politiam Mosaicam & pædagogiam veteris populi pertinerunt, Act. 15. 1. Cor. 9.1, 19. 2. Corinth. 3. 17. Hebr. 9.10.

1. A Legibus Mosis Cerem.

63 Nam quæ iuris Naturæ sunt, & omnes gentes obligarunt, non sunt abrogatæ.

64 *Libertas in Adiaphoris*, est per quam Christiani sunt liberi in vsu, vel abstinentia rerum mediarum (1. Cor. 9. 1.) quæ seruari possunt, vel omitti, vigore libertatis Christianæ.

2. Libertas in Adiaphoris.

65 Seruari quidem possunt concordia & vitandi offendiculi causâ. (*Rom 14. 15, 16. 1. Cor. 8. 19. & 11. 29. 2 Cor. 11. 12.*) Sed ita vt semper remoueaturs falsa opinio meriti, cultus, perfectionis siue necessitatis.

66 Omitti etiam possunt sine peccato extra casum scandali, & citra speciem abnegatæ veritatis, & citra omissionem necessariæ confessionis.

67 Qui verò his neglectis, in Ecclesijs reformatis tales ceremonias violant, peccant, etsi vel millies *libertatem Christianam* vociferentur, & suæ siue audaciæ siue pertinaciæ prætexant.

68 Hinc liquidò constat, quòd nec Seruitus corporalis, quæ est Inferiorum erga Superiores; nec ea Seruitus quæ est Spiritus erga Deum, aut corporis erga Spiritum (*de qua 1. Cor. 9. 27.*) pugnat cum libertate Christiana: cum nihil impediat liberum esse animo, & seruum corpore.

69 Ideò Paulus (*1 Cor. 7. 31, 22.*) *Seruus vocatus es? ne sit tibi cura; quasi hæc vocatio sit Christo indigna: sed si potes etiam Liber fieri, potius eo utere. Etenim qui in Domino vocatus est Seruus, libertus Domini est: similiter & qui Liber vocatus est, seruus est Christi.*

70 Regnum Christi longè aliud est, quàm

Seruitus corporis non pugnat cum libertate Christiana.

Regnum Christi quid sit.

quàm politica libertas ; nempè restitutio vitæ æternæ, & iustitiæ æternæ : & colligitur in hac vita ex diuersis gentibus, vbi sunt diuersæ politiæ. Nec Euangelium constituit politiam externam aut corporalem; sed concedit vti omnium Gentium politijs, sicut aëre, cibo, vestitu, artibus apud omnes Gentes vtimur.

NB.

71 Imò vult nos, quod ad corpora attinet, subiectos esse legibus corporum, cibi, potus, politici ordinis : quia res necessariae sunt corpori cibus, potus, coniugium, educatio sobolis, politica societas, defensio corporum; & scriptum est, *Habendum esse honorem corpori.*

72 At verò conscientia fidelium exempta sunt hominum potestate, quia non cum hominibus, sed cum vno Deo negotium est conscientijs nostris : nec vllis legibus astringuntur conscientia, nisi diuinis.

Vni Deo negotium est cum conscientijs.

73 Etenim vt Propheta ait, *Iehoua legislator noster (Esa. 33. 22.)* & vt Apostolus, *Vnus legislator qui potest seruare & perdere. Iacob. 4. 12.*

74 Qui ergo conscientijs leges imponunt, seruandi & perdendi potestatem sibi vendicant, & Deum suo iure spoliant.

75 Et quid inter diuinas atque humanas

leges interesset, si hæ non minùs quàm illæ conscientias obligarent? Ita enim quæuis hominum edicta diuinis præceptis æquarentur.

76 Verùm ne quis in hunc lapidem impingat. Primùm diligenter obseruandum est discrimen inter regimen hominis *Spirituale* aut internum, & *Politicum* aut externum; quorum illo conscientia ad pietatem & cultum Dei informatur; hoc autem ad humanitatis & ciuilitatis officia instituitur.

77 Iam verò secundùm regimen externum & politicum subiiciuntur quidem omnes Christiani humanis legibus (probis sci. & iustis) siue à Magistratu Ciuili, siue ab Ecclesia latis: secundùm Spirituale & internum regimen solutæ sunt coram DEO fidelium conscientia.

78 Huius discriminis confusio studiose vitanda, ne vid. ex libertate spirituali libertas politica inferatur.

79 Deinde, ea lex conscientiam obstringere dicitur, quæ simpliciter hominem obligat sine circumstantiarum aut hominum respectu aut intuitu, seu non habitâ eorum ratione.

80 Sic diuinis legibus simpliciter obsequendum est, sine vlla hominum, aut temporum,

Duplex hominis regimen considerandum.

Quomodo homo subiectus sit Legibus humanis.

porum, aut locorum, aut circumstantiarum ratione & discrimine.

81 Humanis verò legibus parendum est, quia sunt ad pacem & tranquillitatem necessariae; non simpliciter, sed eo modo quo circumstantiæ postulant.

Humanis
Legibus qua-
tenus paren-
dum.

82 Veluti qui Anglus est, & in Anglia degit, Anglicanis legibus obedire debet: idem si migrarit in Galliam, non illa Anglicarum legum necessitate obstringitur.

83 Quod palàm indicat conscientias nostras non fuisse illis legibus alligatas: tum enim forent & in Gallia & vbius gentium obseruanda.

84 Prætereà, quamuis Paulus Magistratui obediendum esse, *propter conscientiam* vult (hoc est, ne rebellionem erga Magistratum Deum offendamus: sed vt bonam conscientiam coram ipso retineamus, qui nobis Magistratum præfecit) non tamen conscientias legibus politicis astringit, sed vult Magistratui obediendum esse, quatenus honesta, licita, & verbo Dei congruentia præcipit: quia hoc mandatum a Deo accepimus, cui obstrepere nefas est, *Roman. 13.5.*

De loco
Pauli, *prop-
ter conscientiam*, &c.

85 Non singulis Magistratuum edictis conscientias nostras illaqueat Apostolus,

sed de ipsa auctoritate loquitur, quæ sacrosancta est, & contemni saluâ conscientiam non potest.

86 Est enim Dei præceptum ut Magistratum nosmetipsos subijciamus, & hoc Dei præceptum conscientiam attingit.

N E.

87 Magistratum ergo quoad genus parendum est, *propter conscientiam*; quia generali præcepto iubemur Magistratum parere: particulares tamen Magistratum leges nullum habent in conscientias dominatum.

88 Denique quando leges singulas obseruamus, non hæremus in ipsis præceptis, quasi his aut illis præstandis conscientie satisfieret: sed finem, id est, Dei voluntatem spectamus, quæ obedientiam honestis & iustis legibus præscribit.

89 Quin & legibus ad pacem & tranquillitatem necessarijs, aut *diuinijs* spectantibus, promptè quidem & libera conscientia paremus; imò etiam quamuis nos eam *diuinijs* non videamus.

90 Summa. Etsi conscientias propriè solus Deus ligat, tamen quatenus vel Magistratus, qui Dei Minister est, iudicat interesse Reipublicæ, ut quippiam, alioqui per se licitum, non fiat: vel Ecclesia ordinis & Decori, adeoque ædificationis rationem

nem

nem habens, leges aliquas de rebus medijs ritè condit: cuiusmodi leges pijs omninò sunt obseruandæ, & opus externum prorsus ligant, & conscientias quidem catenus, vt nemo sciens & prudens rebellandi animo possit absque peccato vel facere quæ ita prohibentur, vel omittere quæ sic præcipiuntur.

91 Superest altera Quæstio. *An Ecclesiastica & Ciuiles Leges dissimiliter obligent?*

92 R E S P. Similis prorsus est harum Legum obligatio: quod multipliciter probatur.

93 *Primum*, à Causis Efficientibus: est enim vtriusque Potestatis auctor D E V S, *LUC. 22. 25, 26. 2 Cor. 10.*

94 *Deinde*, ex iure Potestatis. Ciuilis Magistratus auctoritate diuina ius habet è secunda Tabula Legis Moralís, determinandi ea quæ ad defensionem vitæ corporalis & societatem ciuilem pertinent.

95 Ita Ecclesiastica potestas diuina ordinatione ius habet ex prima tabula Decalogi determinandi particulares circumstantias circa Religionem & cultum Diuinum.

96 *Præterea*, Violatione Legum Ciuilium, violatur secunda tabula Decalogi; quia vel Reipublicæ aliquid detrahitur, &

Quæst. II.
An Eccl. &
Ciu. leges
dissimiliter
obligent.
Eandem
prorsus au-
thoritatem
esse & obli-
gationem
Ciuium, &
Ecclesiasti-
carum Le-
gum: quod
probatur.
1. A causis
Efficientibus.
2. Ex iure
Potestatis.

3. Ex vio-
latione vtri-
usque Legis.

foecietas politica læditur, vel aliqua eam lædendi occasio præbetur.

97 Sic violatione Legum Ecclesiasticarum cum scandalo, fastu, contumacia, aut supina negligentia violatur Prima tabula, cui seruire debent.

4. Ex divina
Auctoritate.

98 *Rursus*, quemadmodum de Ciuili Magistratu dicitur, *Omnia anima potestatibus supereminentibus subiecta esto.* (Rom. 13. 12.) *Quisquis opponit se potestati, Dei ordinationi resistit,* (Rom. 13. 2) *Suggere ipsis ut sese subiciant principatibus ac potestatibus,* Tit. 3. 1. *Item,* Ephes. 6. 1. *Coloss. 3. 22, 23.*

99 Ita etiam & de Ecclesiastico: *Obedite præpositis vestris, & obsecundate, aut subiacete eis: excubant enim ipsi pro animabus vestris tanquam rationem reddituri.* (Hebr. 13. 7.) *Qui vos audit, me audit: qui vos spernit, me spernit.* (Luc. 10. 16) *Si Ecclesiam non audierit, sit tibi velut Ethnicus ac Publicanus.* (Mat. 18. ver. 17.) *Nostis quæ mandata dederimus vobis per Dominum Iesum. Proinde qui hæc reijcit, non reijcit hominem, sed Deum, qui etiam dedit nobis Spiritum suum Sanctum,* 1. Thes. 4. 2, 8.

100 Quare cum simile sit ius vtriusque potestatis, etiam similiter obligant leges.

101 *Ad hæc*, ex Materia. Ciuilis enim Potestatis materia, est societas hominum, illiusque

5. Ex Mate
r. a.

illiúsque conseruatio ad corporalem hanc vitam transigendam sub vno, eodémque Magistratu.

102 Sic etiam Ecclesiasticę potestatis Materia, est Ecclesia, id est, cœtus hominum Christianorum, quatenus quidem vocati sunt à Deo, & ipsi consecrati ad spiritualem vitam ducendam in vera Dei obedientia. Vtriusque eadem est ratio.

103 *Denique*, ex Fine proprio. Magistratus finis, est vt humanam societatem tranquillam & quietam tueatur, legibus bonis informet, ciuium suorum corpora & bona conseruet, eorum vitam protegat; quatenus sci. incolæ sunt huius mundi & in terris degunt, *Rom. 13. 3, 4, 5.*

6. Ex Fine.

104 Ita Præfulum & Pastorum Ecclesię directus finis, est vt Ciuium Ecclesię conscientias ædificent, regant, informet, doceant verbo Dei, quatenus sunt municipes cælorum, & in cælis aliquando colligendi. *Ephes. 1. 18. Philíp. 3. 20. Coloss. 3. 2, 3.*

105 Vnde Ecclesiastica potestas, *Ius poli;* Ciuilis autem, *Ius soli* nominari solet.

106 Singuli verò debent ad communis tranquillitatis defensionem, velut symbolum conferre suam obedientiam, tributa, operas; cùm id non faciant, defraudant reliquos:

liquos : fruuntur enim alienis officijs, & ipsi nihil conferunt. Vt is qui symposio non confert symbolum, defraudat conuiuias.

107 Sic etiam qui suam obedientiam, tanquã symbolum, non conferunt erga Ecclesiasticas leges ; aliorum fidei, moribus & conscientijs nocent, scandala pariunt, & temerè perturbant Ecclesie tranquillitatem.

108 Cùm igitur in vtriúsq; Potestatis legum violatione periclitetur charitas, & incurrant scandala, sequitur, quòd similis sit omninò harũ legum auctoritas & obligatio.

C A P. IX.

¶ *De Scandalo. Et quinam Scandalum præbeant, Præsulesne Ecclesie & Magistratus Ciuilibus, qui obedientiam in re-ceptis & approbatis ab Ecclesia Adia-phoris requirunt: an verò Ministri qui-dam, qui Ecclesias potius deserunt, quàm istis acquiescere volunt.*

Scandalum
quid sit.

Scandalum, est quicquid alicui vel causa, vel occasio offensio-nis existit. Seu dictum, aut fa-ctum, aut exemplum, aut consi-lium nostrum, quo proximus
vel

vel contristatur, vel turbatur, vel offenditur; ita ut à recto salutis cursu vel impediatur, vel defleat, ad errorem aut peccatum inducatur, aut in malo confirmetur, *Rom. 14. 15. 1. Cor. 8. 9.*

2 Scandalum duplex est, *Internū & Externum.*

Scandalum duplex.

3 *Internum Scandalum*, est cum veteris Homo offendiculum præbet nouo Homini, (*Matth. 5. 29.*) Si oculus tuus dexter, &c.

Internum.

4 *Externum Scandalum*, est quod foris accidit, & præbet alicui vel causam, vel occasionem ruinæ.

Externum.

5 Externum Scandalum item duplex est, *Actiuum siue Datum: & Passiuum siue Acceptum.*

Externum Scandalum duplex.

6 In utroque duo spectanda sunt, *Fundamentum siue Materiale*, hoc est, factum ipsum: & *Terminus siue Formale*, hoc est, imitationis seu offensionis occasio; unde Scandali nomen est.

NB.

7 *Actiuum siue Datum Scandalum*, est cuius culpa ab ipsius rei aut actionis auctore profecta est. Siue cum aliquis efficacem causam lapsus alij præbet.

De Actiuo Scandalo.

8 Hoc, si Materiale spectes, aut oritur ex facto per se malo, hoc est, disertè prohibito Lege DEI: aut ex facto in se adiapho-

ro,

ro, sed intempestiuè vel facto vel omisso contra charitatis regulam. In illo duplex peccatum, in hoc simplex est.

9 De priori loquitur Christus ad Petrum (*Matt. 16. 23.*) *Vade post me, Satana, Scandalo es mihi.* Etsi enim Christus non impegit ipse, tamen per Petrum non stetit quominus Christus crucis cogitatione perterrefactus, iter suæ vocationis abrumperet: & dictum Petri reuera eum contristauit; & potuit infirmis occasio esse ruinæ.

10 Huic Scandali generi omnes hæreses, omnia flagitia, omnes actiones aut omissiones pugnantes cum Lege DEI; breuiter, quicquid aduersatur Dilectioni DEI aut proximi, subijcitur.

11 Hoc omnes quibus salus curæ est, non secus quàm infernum ipsum cauere debent: cum Christus ipsemet dixerit, *mélius esse auctori huius Scandali, ut alligata mola asinaria collo eius, submergatur in profundum maris, Matth. 18. 6.*

12 De posteriori genere loquitur Apostolus, (*1. Cor. 8. 13.*) Non enim vult Paulus cum offensione Proximi, vel vti Adiaphoris, vel abstinere ab eorum vsu.

13 Verùm triplex hîc Hominum genus considerandum est. Quidam enim sunt *Do-*

cti

cti Christianam libertatem, ideò firmi habentur: his non est scandalo factum Adiaphorum, sed gaudio potius & consolationi.

14 *Quidam Obstinati sunt & indociles.* De his Regula Christi obseruanda est; *Omittite eos, quia cæci sunt & duces cæcorum.*

15 *Quidam sunt Infirmi & veluti pusilli* in schola Christi. Horum ratio habenda est in vsu *Adiaphorum.*

16 Nam qui cum scandalo talium, hoc est, infirmorum, vtitur Adiaphoris, charitatis Legem violat, & Christi fidem abijcit.

Atq; hætenus de Scandalo Actiuo siue Dato: Sequitur de Passiuo seu Accepto.

17 *Passiuum siue Acceptum Scandalum*, est quod homines sibi accipiunt, vel ex aliorum rectè factis, dictis, consilijs; vel ex doctrina recta & externa Ecclesiæ forma; vel in genere ex alijs rebus quibuscunque.

18 Specialiter verò, est dictum aliquod nostrum, consilium, aut factū piū, iustum, aut per se honestum, aut saltem non improbè nec importunè admissum: propter quod tamen quispiam malè de nobis, sed immeritò, vel ex quadam peruersitate, maleuolentia, aut sinistra quadam malignitate animi, vel errore iudicat, & in offensionis occasionem rapit.

19 Atque

adiaphorum
consideran-
dum.

1.

2.

3.

2-
De Scandalo
Passiuo.

Passium
Scandalum
duplex.

I.
Humanum,
quod vel

Impiorum
est,

19 Atque hoc Passium siue Acceptum scandalum, vel *Humanum* est, vel *diabolicum*.

20 Passium scandalum *Humanum*, vel *Impiorum* est, vel *Piorum infirmorum*.

21 *Scandalum Acceptum Impiorum*, vel Mundanorum & hominum Sapientum extra Ecclesiam, vel Hypocritarum in externo Ecclesiae cœtu, est quando impij offenduntur;

22 I. Vel infima specie, humilitate, & cruce Christi in assumpta carne, *1. Cor. 1. 23.*

23 II. Vel Euangelij absurditate imprudenter concepta, nouitatis suspicione, simplicitate doctrinæ Euangelij, gratiæ prædicatione, prædestinationis articulo, veteris hominis morificatione, *Matth. 15. 12.*

24 III. Vel externa Ecclesiae forma.

25 IV. Vel Piorum vita & actionibus, quibus sentiunt se redargui libero Adia phorum vsu.

26 V. Vel Cruce & persecutionibus, quæ professionem Euangelij comitantur.

27 *Scandalum Acceptum Piorum*, est quod ab Infirmis adhuc in Ecclesia, aut minimè malis accipitur; à malignioribus autem captatur, vt Euangelij doctrinam rudioribus dubiam & incertam reddant.

28 I. Vel ex Ecclesiae oppressione & innocentium supplicijs.

29. II.

Vel Piorum
infirmorum.

29 II. Vel ex Hæresibus & dissensionibus quæ turbant Ecclesiam.

30 III. Vel ab Aduersariorū doctrinæ cœlestis multitudine, potentia, auctoritate.

31 IV. Vel à florenti Impiorum fortuna, & prospero rerum successu, *Psal. 73. 2.*

32 Verum hoc scandalum rursus superant Pij confirmante eos Spiritu sancto, partim exemplis Ecclesiæ Christi, partim ardentibus precibus. &c.

33 *Passiuum Scandalum Diabolicū*, est cū homines potenter Sanctorum lapsus & vitia captant ad peccandi licentiam; vt sine pudore ad omnem nequitiam se proijciant. *Genes. 9. 22. Genes. 19. 30, 31. 2. Sam. 11. 2, 3, 15. Matth. 26. 72, 74. Luc. 19. 8.*

34 Vocatur autem *Diabolicum*, à qualitate, non à subiecto, quia malitiosè in dedecus Patrum & contumeliam DEI vsurpatur: proindè maximè cauendum est.

Iam verò hac ad propositum nostrum accomodemus.

35 Quemadmodum inter omnes totius Europæ Ecclesias, nulla Religionis & cultus diuini instaurationem magis opportunè, nec ordine magis conuenienti instituit & amplexa est, quàm Ecclesia Anglicana: in qua nihil tumultuariò, nihil vi & armis,

nihil

2.
Diabolicum.

De Ecclesiæ
Anglicanæ
Reformatione.

nihil fraude actum; sed omnia summo cum omnium Ordinum applausu, & vnanimi Procerum & plebis consensu, in celeberrimis totius Regni comitijs, quod Parliamentum vocant, ad Verbi DEI præscriptum, & purioris Ecclesiæ Primitiæ indubitatum exemplar reuocata sunt.

36 Ita nullibi insignitiùs aut magnificentitiùs apparet Ecclesiæ facies in alijs prouincijs, in quibus omnia ex Presbyterij & plebeæ hominum sortis arbitrio prudentia, non eam exhibent intuentibus Politicæ Ecclesiasticæ speciem, nec sacrorum ordinatæ cuiusquam formæ speciosum apparatus, qualem in Anglia conspiciamus.

37 Atque hanc ^{ipso} Religionem per annos iam ferè sexaginta, excepto luctuosissimo Mariæ quinquennio, constantissimè per DEI gratiam professi sumus: quemadmodum ex Liturgia, è cuius præscripto rem sacram perficimus luculenter apparet.

38 Ceterum, huic DEI & Ecclesiæ consensui quamuis homo non Cyclopicus lubenter acquiesceret: tamen nonnulli omnia in deteriore partem interpretantes, minimè cognitis negotijs, nullis rationibus exploratis, non consideratis temporibus, non Doctrinam, (contra quam ne Diabolus

abolus ipse quidem hiscere audent) sed Liturgiam Ecclesiæ Anglicanæ insolenter aggradiuntur, & de aliorum consilijs actionibusque quàm audacissimè pronunciant. Quod factum est reprehendunt; quod fieri oportuerit, subijciunt. Rectè tradita fastidiunt, & arrogantia inflati nouas opiniones quærunt.

79 Neque ista quidem faciunt, sicut boni viri solent, modestè, & opportunè, & suo loco; sed accusatoriè, & insolenter, & pro suggestu, & apud vulgus, cui insectationes & obtreptiones gratæ sunt.

80 Quin & in circulis & conuiujs, de Ceremonijs & Disciplina Ecclesiastica disputant, & quidem elatis supercilijs.

81 Hinc euolant Libelli quoque metuentium, ne aliquorum mansuetudine & moderatione quies constituatur.

82 Hæc peruersa improbitas, & importuna licentia tribunitijs clamoribus causam dedit horribilium distractionum.

83 Etenim Reuerendissimi Ecclesiæ Præfules, nec non Magistratus Ciuilis, animaduertentes istas non esse Censuras veritatem quærentium, sed plerumque ferocium, & qui oderunt quietem, aut ambientium aliquem ita applausum popularem;

Ministorum
quorundam
in Liturgiam
Anglicanam
furor.

Libelli fa-
mosi.

Præfulum
Ecclesiasti-
corum &
Magistratus
Ciuilis acta
in Refracta-
rios.

Mutationes
periculosa.

aut certè curiosorum, cuiusmodi neminem esse ait Poëta quin sit maleuolus, nullas omninò volunt in Liturgia fieri intempestiuas mutationes, in quibus semper etiam tranquillis temporibus aliquid est incommodi: præsertim cum hæc ætas fato quodam videatur obnoxia crebrioribus mutationibus: & mira sit ingeniorum inconstantia, curiositas, petulantia.

84 Quare & ad pacem Ecclesiæ procurandam, & ad ordinem & decorum in congressibus publicis seruandum, addunt insuper comminationem, vt qui communi & publica Liturgia vti nolunt, è statione discedant.

Refractario-
rum Mini-
strorum
turbæ.

85 Hinc homines quidam vel naturâ, vel praua consuetudine *ieiunari*, & amantes cauillationum ac sophisticæ, non acquiescunt, sed perpetuò rixantur, & stolidè tumultuantur vbi nihil opus est.

86 Ac vt odia accendant, & suspiciones cumulent, multa proferunt ex Liturgia nostra, quæ calumniosè interpretantur; hominum suffragia tumultuariò conquirunt; & pauca subinde ex Nostrorum scriptis hinc inde delibant, vt habere se non solum testes, sed etiam ad stipulatores videantur.

87 Interea de grauissimo (scilicet) iugo
Ceremo-

Ceremoniarum & humanarum Traditionum (nempe de linea Veste in administratione Sacramentorum, consignatione Crucis in Sacramento Baptismi, & Genuflectione in sacra Cœna) anxie quiritantes; stulta morositate ac contumacia Gubernatoribus aduersantur, dissidia alunt; & siue laudem constantiæ acquirendi studio, siue alijs gratificandi operâ, siue libertatis cupiditate, siue nouitatis amore, siue pacis & ordinis odio, siue ex Vertiginis Spiritus natura, aut alia aliqua de causa Ecclesias deserunt, atque ita pertinacia sua altum sibi ipsis imponunt silentium.

88 Iam verò, cum sic se res habeat, difficile non erit iudicatu, quinam in Ecclesia Anglicana Scandalorum auctores exstiterint.

89 Cæterum, nequaquam inuocationi veri DEI in publicis congressibus Ecclesiæ, nequaquam vocationis necessarijs operibus, nequaquam saluti animarum antefendum est superstitiosum & pertinax silentium, cuius manifesta est impietas, *Veni mihi si non euangelizauero, &c.*

90 Ac quanquam vafri quidam innuere fucos erroribus conentur, tamen hæc tam perspicua est veritas, vt nulla Sophistica,

Quas ceremonias improbant Re-tractarij.

Re-tractarij Ministri desertores Ecclesiarum,

Qui sint Scandalorum Auctores.

Ministorum
pertinacia
multiplex
Scandalum.

nulla Sycophantica obrui possit.

91 Hæc enim Ministrorum quorundam pertinacia multiplex scandalum est. Contristatur Spiritus Sanctus in imbecillioribus, qui vident se à suis Pastoribus, sine grauiori, sine vlla prorsus causa, desereri. Adducuntur infirmiores in dubitationem, qui metuunt non probari vsum Libertatis illis, qui doctrina & religionis opinione antecellunt.

92 Nec sunt obscura bonorum vota in quamplurimis Ecclesijs, quorum exaudire gemitus, affici lachrymis eos decebat, si quidem velint esse Pastores, non Tyranni.

93 Hinc multi inscitiam impediti & ignorantiam tenebris, non inuocant, sed fugiunt
DEVM.

94 Indè multi in Epicureum Religionis contemptum ruunt, aut desperatione opprimuntur.

95 Quare & hæc eorum morositas & contumacia infinita agmina animarum à DEO auulsit, & in exitium æternum impulit.

96 O ferrea pectora Pastorum (scilicet) si hæc tanta mala non considerent, si non tot animarum interitu afficiantur, si non putent magnum scelus impedire veram inuocationem,

uocationem, si non cogitent vtiliores esse Ecclesijs se Pastores doctos & diligentes, quàm indoctos & leues scurras!

97 Præterea, Confirmant refractarij Ministri hostes verè doctrinæ, & eorum furores, qui fiunt pertinaciores & insolentiores hac fœda Ministrorum tergiversatione.

98 Nec enim iucundius nec optatius Antichristo spectaculum præberi queat, quàm vt mutuis dissidijs collidi, atque inter se digladiari videat, quos frustra hætenus sub tyrannidis suæ iugum reuocare fategit.

99 Contrà, nec luctuosius nec calamitosius Ecclesiæ Christi aliquid accidere possit, quàm si dissidiorum faces accendi, si viscera sua lacerari sentiat ab his, quos coniunctis animis, armisque communem hostem oppugnatum ire decuit.

100 Sed diuinæ comminationes seriò cogitandæ sunt, *Vae homini per quem venit scandalum, &c. Requiram gregem meum de manu illorum, & delebo eos*; quæ profectò haud erunt irritæ.

101 Quapropter optandum est, vt omnes libertatis Vindices habeant rationem suæ salutis, & liberent se ab his ingentibus

Diffidia inter Ecclesias Reformatas iucundum spectaculum Antichristo.

Sed luctuosum Ecclesiæ Christi.

scandalis. Nam hoc argumentum refutari nullo modo potest.

102 Quòd autem Episcopis & Magistratui Scandala obijciantur. Nouimus quosdam vel ad rauim vsque clamare eos horribili impietate profanare diuinum cultum.

103 Verùm, vt fit in factionibus & studijs partium, suis affectibus morem gerunt, & odium suum & contumaciam erga Magistratum significant; ac iniustè reuerendissimos traducunt Ecclesiæ Præsules, qui tot iam annos summa cum laude & piorum ædificatione Herculeos in promouenda populi salute labores exantlârunt, atque optimè de Ecclesia Christi meriti sunt.

104 Offendiculi occasionem ex Præsulum instituto ab impijs arripì posse non difitemur: sed eam ab ipsis præberi, omniâq; incommoda vel præuerti posse, vel præstari debere, pernegamus.

N.B.

105 Quid enim? Si in pascendis Christi ouibus & earum gubernatione, qualibet Ecclesia consulat gregibus suæ curæ concredit, nihil præscribat, obtrudâtque alienis. Nónne equum sanè est suam Anglicanæ Ecclesiæ libertatem constare; cuius ei ratio quoque constat, si Christo Domino libertatis

Episcopos
non esse
Scandalorum
Auctores.

libertatis nostrę assertori, eiusque Ecclesię Catholicę reddatur?

106 Sed viderint veri scandalorum Auctores, quid sit Ecclesiam scindere, & schismatum semina spargere aliud, quàm charitatis iugulum petere.

107 Quod quidem hi faciunt, qui prius suis præiudicijs publicum totius Ecclesię iudicium conuellunt; atrumque Magistratus auctoritati in rebus Adiaphoris ignem allinunt.

108 Atque ita hanc non tam Disputationem, (res enim manifesta est) quàm Querelam abrumpere cogor; quę multò brevior & languidior est, quàm qualem postulat magnitudo malorum, quę hac quiduis carpenti effusa licentia & ~~neglecta~~ in Ecclesia orta sunt, & adhuc oriuntur, & deinceps orientur, donec liberabit Ecclesiam suam Filius DEI Dominus noster IESVS CHRISTVS, ostendens se vniuerso generi humano, resuscitatis mortuis.

Schismatici
sunt Ministri
refractorij.

CAP. X.

¶ De Cultu Dei: Et quòd opera Adiphora,
& Ceremonie ^{instituta} causa in Ecclesia
constitutæ, non sint Cultus Dei.

Cultus Dei,
quid sit.

VLTUS DEI, est omnis illa
seruitus, obseruantia, reueren-
tia & religio, quã tam intus in
corde, quàm foris ipso opere
DEVM colimus, eiq; seruiamus.

2 Hic autem si iuxta voluntatem Dñi
rite peragatur, *verus Cultus* dicitur; sin verò
contra, *falsus & idololatricus*.

Verus Cultus
quid dicatur.

3 *Verus Dei Cultus*, est omne opus in-
ternum vel externum mandatum à Deo,
factum in fide, hoc principali fine, vt Deus
glorificetur.

4 Et verè Deum colere, est Deum ita
colere, quemadmodum se in verbo suo vel-
le colì præcepit.

Effic'ens
causa Cul-
tus Dei.

5 *Causa Effic'ens* prima & princeps veri
Cultus, est Spiritus Sanctus, à quo acti De-
um adoramus & colimus.

6 Est enim Spiritus ille, qui & ipsam
fidem vnde fluit Cultus donat, & ad opera
pia tum interna, tum externa excitat. *Ope-
ratur enim in nobis velle & perficere, pro sua
bona*

bona voluntate, vt ait Apostolus.

7 Secundaria & minùs principalis Efficiens Causa, eaque proxima, sumus nos, qui adoramus Deum & colimus.

8 *Materialis Causa*, est ipsum opus à Deo mandatum, quo Deum summa reuerentia adorantes, illi inseruimus: nulla enim creatura habet ius instituendi cultum Dei.

Materia Cul-
tus.

9 Hinc excluditur omnis *ιδιωθρησκεια*, & commentum de bona intentione, cum scilicet homines mala faciant, vt eueniant bona, vel cum ipsi confingant opera, quæ Deo pro cultu obtrudunt, non quidem per se mala, sed tamen non præcepta à Deo.

10 Nam ad Cultum Dei non sufficit aliquod opus non esse malum, vel non prohibitum, sed oportet esse à Deo præceptum. 1. Sam. 15. 22. Ezech. 20. 19. Matth. 15. 9. Esa. 29. 13.

N B.

11 *Formalis Causa*, est Fides. Non solum enim ab hac, tanquam ab Efficiente causa, oriuntur opera & actiones iustæ, sicut etiam ab anima actiones omnes humanæ; sed etiam ab hac, tanquam à forma, habent eadem opera, vt sint pia, sancta, eoque Deo grata.

Forma Cul-
tus.

12 *Finalis Causa*, est Gloria Dei; eò enim referendus est totus cultus.

Finis Cultus.

Cultus Dei
Immediatus:
qui vel

13 Cultus Dei vel *Immediatus* est, vel *Mediatus*.

14 *Immediatus* cultus, est cum opera DEO immediatè præstantur. Et hic generaliter continetur in prima Tabula Decalogi.

15 Estque vel *Internus*, vel *Externus*.

Internus est,

16 *Internus Immediatus* cultus multis partibus constat, quæ licet à se inuicem inseparabiles sint reipsa, verè tamen inter se distinguuntur, & verè etiam habent aliquem ordinem.

17 Ac primùm quidem in duo præcipua Actionum genera diuiditur hic Cultus: *Quædam* Deo loquenti, sese patefacienti, gratiam fœderis aliâque bona promittenti & offerenti respondent, credendo, cognoscendo, sese humiliando, adorando, recipiendo. *Quædam* verò Deo stipulanti atque iubenti subscribunt, vicissim promittendo, & obedientiam præstando.

18 Ad primum Genus pertinent, I. *Fides*, quæ Deo loquenti adhibeatur.

19 II. *Cognitio Dei*, qualis ex verbo donatur per Spiritum sanctum.

20 III. *Adoratio & Timor*, quibus cognito Deo fidelis sese subiiciens, illum reuerenter adoret & timeat.

21 I V. *Fiducia*, qua promissam, oblatamque gratiam recipiat, totusque ab illo pendeat.

22 V. *Spes* denique cum *Patientia*, qua complementum promissionum in media etiam morte expectet.

23 Ad Alterum Genus spectant, I. *Dilectio*, qua totum suum quisque cor, corpus & animam consecret Deo.

24 II. *Oblatio inuocationis*, qua suis quisque necessitatibus Deo explicatis, sese illi curandum, subleuandum, iuuandū, seruandum offerat, præbeátque, & ceu in manum tradat.

25 III. *Gratiarum actio*, qua pro beneficijs acceptis, sacrificiū laudis offerat Deo.

26 IV. *Animi resipiscentia*, qua cor suum, totumque seipsum gladio Spiritus mactet, offeratque Deo hostiam viuentem, sanctam, rationalem, Deo placentem.

27 V. *Virtus obedientia*, qua animum ad omnia mandata implenda paratum atque studiosum hilari fronte offerat exhibeátque.

Hæc de Interno-immediato Cultu;

Sequitur de Externo.

28 *Externus-Immediatus Cultus* duplex est, *Moralis, & Cereemonialis.*

Vel Externus; & hic.

29 *Moralis Externus-Immediatus Cultus,*

Aut Moralis
est, qui vel

tus, est qui in externa obedientia, ab interna tamen proficiscente, mandatorum Dei Moralium consistit.

30 De hoc differitur in singulis præceptis primæ Tabulæ: ad quæ referuntur quæcunque de moribus apud Mosen alibi, apud Prophetas & Apostolos, reperiuntur; cum omnia hæc explicationes sint Decalogi.

31 Estque duplicis Generis: Alius enim in *Verbis*: Alius in *Factis, re & opere* consistit.

Verbalis est,

32 *Verbalis* Cultus Moralis, sunt Iusiurandum in genere, Confessio fidei & nominis DEI, Inuocatio DEI verbis concepta, Gratiarum actio, Laudes Dei, Veritatis testificatio, & quæcunque lingua præstari possunt tam publicè, quàm priuatim, quibus Deus glorificari possit, & ipsius honor inferui.

Vel Realis.

33 *Realis* Cultus Moralis, est qui in factis, seu rebus, seu opere versatur, qualia sunt reliqua externa fidei opera.

Aut Ceremonialis.

34 *Ceremonialis Externus Immediatus* Cultus, est qui in externa obedientia Mandatorum Dei Ceremonialium consistit.

35 Et diuiditur in eum, 1. Qui fuit ante Legem. 2. Qui fuit sub Lege. 3. Qui iam post Legem in Ecclesia obtinet.

36 Nunquam enim Ecclesia Dei in ter-
ris

ris caruit ceremonijs, néque carere potest; cum sine ceremonijs nec fideles in vnum conuenire & coalescere possint, néque Deo publicè seruire.

37 Itaque à condito orbe, etiam ante Mosen, Ecclesia sua semper habuit Sacramenta, sacrificia, publicos conuentus, publicas preces, ritus sacros, sicut ex sacris literis constat.

38 Caterùm hoc fuit singulorum statuum Ecclesiæ cõmune in Cultu Ceremoniali, quòd ille apud omnes partim in verbis, partim in rebus & factis, sicut etiam & de externo Cultu ceremoniali diximus, constiterit ac consistat.

39 Quia nunquam vel administrari Sacramenta, vel sacrificia offerri potuerunt, aut aliquid in Cultu diuino præstari, quin verba simul cum rebus & factis coniungerentur ac coniungantur.

*Atq; hæc de Cultu Dei Immediato;
Iam de Mediato.*

40 *Mediatus* Dei Cultus, est cum opera Moralia proximo præstantur propter Deum.

*Mediatus
Dei Cultus,
qui vel*

41 Hic autem *Mediatus* Cultus, qui in officijs erga homines vel proximos consistit, in secunda Tabula continetur.

42 Estque

Externus est,

42 Estque similiter, vel *Externus*, vel *Internus*.

43 *Externus-Mediatus* Cultus Dei consistit, I. *Partim* in Officijs Superiorum erga Inferiores, & contrà; de quibus Officijs, vt & de Ordine etiam Politico sub ijs comprehenso, agitur in Quinto Præcepto.

44 II. *Partim* in Officijs Proximorum erga Proximos, quæ in reliquis Præceptis stabiliuntur.

45 Eaque sunt, vel Conseruatio vitæ & salutis suæ & alienæ, quæ in Sexto.

46 Vel Conseruatio castitatis & coniugiorum, quæ in Septimo.

47 Vel Conseruatio rerum seu possessionum, quæ in Octauo.

48 Vel Conseruatio veritatis, quæ in Nono Præcepto exigitur.

Vel Internus.

49 *Internus-Mediatus* Dei Cultus, est affectionum omnium erga Proximum rectitudo, quæ includenda est omnibus præceptis præcedentibus, & in Decimo Præcepto adiungitur.

Hactenus de Cultu Dei Mediato.

50 Ex his quæ dicta sunt manifestò colligitur, Cultum Dei tale quidem opus esse, cuius proprius finis est honorus DEI; & cuius præstatione DEVS honore, omissione verò

Quod ritus
Ecclesiastici
& opera A-
diaphora
non sint
Cultus Dei.

verò contumelia afficitur.

§1 Quapropter Ceremoniæ, siue ritus in publicis congressibus Ecclesiæ vsitati, & opera Adiaphora, quæ à Deo nec mandata sunt nec prohibita, à cultibus Dej diligenter discernenda sunt.

§2 I. Quia fingere alium Dej cultum, est aliam Dej voluntatem, proindè & alium Deum fingere. Et illud facientes, vt olim Aaron & Ieroboam, non minùs Idololatriæ accusantur, quàm qui ex professo alium Deum præter Iehouam in Ecclesia patefactum colunt.

§3 II. Quia confusis cultibus, confunditur verus D E V S cum Idolis, quæ humanitùs excogitatis cultibus honorantur. Vult enim Deus propriâ, & a se institutâ cultus formâ, ab omnibus fictitijs Numinibus discerni.

§4 III. Quia *quicquid non est ex fide peccatum est, Rom. 14. vlt.* Qui autem aliquid D E I colendi causa facit nesciente vel dubitante conscientia, an D E V S hoc modo colit, is non agit ex fide: quia ignorat, an hoc suum opus placeat D E O, an verò displiceat; & D E V M contemnit, eò quòd facere aliquid audet, etiamsi D E O displiceat.

§5 Sed ritus humanos obseruat Ecclesia propter

propter vtilitatem corporalem, vt sciat populus quo tempore conueniendum sit; vt grauiter in templis exempli causâ fiant omnia; denique vt vulgus etiam habeat quandam pædagogiam.

56 Has causas habebant etiam Patres rituum seruandorum, vt apertè testatur Epiphanius in *Disputatione contra Encratitas*, qui fingeant, (quemadmodum hodiè Papani) humanas obseruationes esse Cultum Dei; & iustitiam propter quam DEO accepti essent, quæ placarent iram Dei.

57 Hanc opinionem improbat Epiphanius; & alios fines esse Traditionum & rituum in Ecclesia ostendit: Dicit enim probandas esse Traditiones factas *διὰ τὴν ἀπειρίαν, ἢ διὰ τὴν ἀδύναμιν*, hoc est, aut ad coërcendam carnem, propter disciplinam rudium, aut propter politicum ordinem.

C A P. XI.

¶ *Solutio Obiectionum, quæ à Ministris Refractarijs opponuntur.*

A tēnūs de Adiaphoris *κατασκευασθέντες* disputauimus; vbi etiam ad Adiaphorum naturam penitiūs intelligēdam Composita quædam, vnde

vnde generales Solutiones peti possint, adiunximus: Sequitur vt falsitatem *ἀποκαταστασὶς* iugulemus.

O B I E C T I O I.

2 Primò itaque obijciunt Ministri. *Nemini mortalium licet novos Dei cultus fingere.*

Obiect. 1.

Ergo. *Ecclesia non potest ritus & ceremonias Ecclesiasticas instituire.*

R E S P O N S I O.

I. *Ad Antecedens.*

3 I. Concedo Antecedens. Si enim hominibus instituire novos cultus liceret; tum omnium gentilium cultus approbandi essent, vt & cultus instituti à Ieroboam & alijs extra legem. Quid enim interest? si nobis liceat instituire novos cultus, cur non licuit idem Gentibus & Israëlitis?

Resp.
Ceremoniæ
Ecclesiasticæ
non sunt
Cultus,

4 II. Si quidem de voluntate Dei nihil affirmari possit sine verbo Dei, tum certum est Deum novos cultus non approbaturum.

5 Apostolus ait, *Quicquid non est ex fide peccatum est*: quare cum hi Cultus nullum habeant testimonium Verbi Dei, dubitare conscientiam necesse est, vtrum placeant Deo.

6 III. Et reuera Cultus Dei, est opus mandatum à Deo, seu certo Dei testimonio

H

insti-

institutum, quo DEVS pronunciat se honore affici, faciendum hoc fine, aut immediato, aut principali, vt Deo obtemperetur, & vt Deus celebretur, vt & supra abundè diximus. Et omnis *ἰεροθροσκεία* nominatim in SS. literis damnata est.

II. *Ad Consequentiam.*

7 I. Nulla omninò est Consequentia ratio. Quid enim? An non apertè distinguimus inter Cultum Dei, & Ecclesiasticos ritus & ceremonias?

N B.

8 Cultus, est opus cuius proprius finis est honos Dei; sed rituum & ceremoniarum finis, est decorum, ordo, ædificatio Ecclesiæ, disciplina, & *παιδαγωγία* in politica vita necessaria.

9 II. Error est *Ἐλάττωσθε παρὰ τὸ ἰσόμενον.*

Obic&. 2.

10 Instant Ministri. *Quæ instinctu Spiritus Sancti præcipit Ecclesia, sunt præcepta diuina & cultus Dei.*

Bonas & utiles constitutiones Ecclesia facit, gubernante ipsius consilia Spiritu Sancto; vt volunt Ecclesiæ Anglicanæ pro-pugnatores.

Ergo. Tales constitutiones Ecclesiæ sunt cultus Dei.

Resp.
Ceremonias
non esse cul-
tus.

11 RESP. Ad Propositionem. I. Sunt cultus Dei, quæ Ecclesia instinctu, nomine

&

& auctoritate Spiritus Sancti præcipit; non retinens libertatem de illis deliberandi, aut ea mutandi, aut extra scandalū omittendi.

12 II. Non autem sunt cultus Dei, quæ auctoritate & nomine suo consulit, statuit, & præcipit Ecclesia, etiamsi in his etiam eligendis & constituendis ductu Spiritus Sancti regatur.

13 Dicitur enim Spiritus Sanctus Ecclesiæ utrūque, & quid sit utile ad vitanda scandala, & quòd ea quæ vitandi scandali causâ præcipiuntur neque cultus Dei sint, neque extra casum scandali aut contumaciæ sint obseruatu necessaria: vt patet ex dictis, (1. Cor. 7. 6, 36) *Hoc autem dico ex concessione, non ex imperio. Hoc autem dico ad vestrum commodum, non vt laqueum vobis iniiciam, sed vt decenter adhareatis Domino absque ulla distractione.*

14 Sic Paulus vetat vesci idolothytis cum scandalo; extra id verò liberum relinquit.

15 Sic Apostoli in Synodo instinctu Spiritus Sancti præcipiunt abstinentiam à suffocato & sanguine: & tamen relinquunt Ecclesiæ libertatem omittendi præceptum, scandalo & contumacia cessante.

16 III. Error est *Azidozoria*, sunt enim

quatuor termini; & Ἐλάττει παρὰ τὸ ὅτι τὶ ἀπλῶς λε-
γόμενοι.

Obiect. 3.

17 Rursus instant. *Quæ ad Dei gloriam
fiunt, ijs colitur Deus.*

*Sed determinata ab Ecclesia ad gloriam Dei
fiunt; vt aiunt Anglicani Præsules.*

Ergo. *Hæc etiam sunt Cultus Dei.*

Resp.
Cæcæm. non
esse Cultus.

18 RESP. Ad Propositionem. Quæ
ad gloriam Dei fiunt, nempe per se, hoc est,
quæ ab ipso Deo præcepta sunt in hunc fi-
nem, vt obedientiã nostram erga ipsum his
operibus declaremus, ea sunt cultus Dei.

19 Non autem quæ per accidens serui-
unt gloriæ Dei, hoc est, quæ ijs præstandis,
quæ à Deo sunt præcepta, seruiunt aliquan-
do propter accidentales causas, quæ si non
concurrant, Deus honore affici potest tam
à facientibus ea, quam ab omittentibus,
modò fiant, vel omittantur ex fide, quæ sta-
tuit personam Deo reconciliatam esse, &
factum vel omissionem cum Dei voluntate
congruere.

20 Error est παρὰ τὸ ὅτι τὶ ἀπλῶς λεγόμενοι.

Obiect. 4.

21 Instant. *Quicquid sit ex fide & Deo
placet, est Cultus Dei.*

*Ceremonia & ritus Ecclesiastici (vt quidam
volunt) fiunt ex fide, & placent Deo.*

Ergo. *Sunt Cultus Dei.*

22 RESP.

22 RESP. Propositio particularis est. Neque enim ad cultum Dei definiendum sufficit, ut aliquid placeat Deo: Cùm etiam Adiaphoræ actiones possint fieri ex fide & Deo placere, licet aliter quàm Cultus Dei propriè dictus.

Resp.
Cerem. non
esse Cultus.

23 Hic enim sic placet Deo, ut eius oppositum ei displiceat, ac proinde non possit fieri ex fide.

24 Adiaphora autem sic probantur Deo, ut eorum opposita non improbantur, ac proinde utràque fieri possint ex fide, quæ opus & personam Deo placere statuat.

N B.

25 Error est *ἁδελφότητα* in Theologia; & imperfecta ac mutila Cultus definitio.

26 Instant. *Omnes actiones, ritus & ceremonia, quæ in publico Dei cultu fiunt, sunt Cultus.*

Obiect 5.

At Ecclesiastica Constitutiones, de quibus in Ecclesia Anglicana rixatur, sunt actiones, ritus ac ceremonia, quæ fiunt in publico Dei cultu.

Ergo. *Tales Ecclesiæ Constitutiones sunt Cultus.*

27 RESP. Ad Propositionem. Propositio assertio est *ἡ ἀδελφότης ἢ ἀδελφότης*. Actiones enim huiusmodi, aut ordinis & decori, aut *παιδείας* & disciplinæ causâ instituuntur; qua-

Resp.
Cerem. non
esse Cultus.

propter cultus Dei non sunt, sed exercitia cultui diuino seruientia; vtpote Sacramentis, precatiōni, fidei, pœnitentiæ excitandę, &c. quæ verè sunt cultus Dei.

28 Error est duplex, *ψευδοθέσμις* in Theologia, & *επιζησι παρα το σὲ ἀρχῆ λαμβανόμενος*.

O B I E C T I O II.

Obiect. 6.

29 Obijciunt secundò. *Nulli Ecclesie licet Ceremonias significatione aliqua illustres instituire.*

Ergo. *Nec Ecclesia Anglicana.*

R E S P O N S I O.

Ad Antecedens.

Resp.
Ecclesiam
posse Cere-
monias sym-
bolicas aut
significatio-
e illustres insti-
tuere.

30 I. Antecedens putidum est commentum, sibilis potiùs explodendum, quàm congressu aliquo Scholastico seriò redarguendum. Certum enim est, ceremonias debere esse non otiosas, ridiculas & inutiles, sed Verbo Dei conformes, ad vsum Ecclesie, animòsque hominum ad pietatem & verum Dei cultum excitandos accommodatas, & sua significatione nos ad Christum ducere.

31 II. Percurramus Apostolicas aliquot ceremonias: (1. Cor. 11. 4, 5.) Instituit Apo-
Apo-

Apostolus, *ut in Ecclesia mulieres orent capite tecto, viri detecto.* Quid ita? Nempè ut quisque eâ ceremoniâ moneatur sui officij; ut vir se caput esse mulieris; & mulier se subiectam esse viro agnoscat.

32 Item, (1. Cor. 11. 33.) statuit, ut ad celebrandam cœnam, omnes simul conueniant, & alter alterutrum expectet: nimirum, ut hæc externa ceremonia conueniendi simul seruiat interno cultui, fidei sci. & charitati, vnionique animorum.

33 Præterea, (2. Theff. 2. 13, 14, 15.) Nos autem debemus gratis agere Deo semper de vobis, fratres dilecti à Domino, quod elegerit vos Deus ab initio ad salutem per sanctificationem Spiritus, & fidem habitam veritati: Quò vocauit vos per Euangelium nostrum, ad obtinendam gloriam Domini nostri Iesu Christi. Nempè igitur, fratres, perstate & retinete traditam doctrinam, quam edocti estis, & per sermonem, & per epistolam nostram. Docet his verbis Apostolus, quales Thessalonicensibus Traditiones & Constitutiones commendat, quasque illi ab eo acceperint: nempè tales, per quas commoueri potuissent ad plenius obtemperandum Deo, ad proficiendum in sanctificatione Spiritus, in fide veritatis, & in acquisitione gloriæ D. N. I. C. Hinc

igitur colligimus, Traditiones siue Cere-
monias Ecclesiasticas seruire debere ad
proficiendum in sanctificatione Spiritus, in
fide veritatis, & in acquisitione gloriae
Christi.

34 Porro, (1. Cor. 5. 5.) Apostolus docet
quomodo excommunicatio exerceri de-
beat in illum Incestuosum; *ut ille pudefactus
in carne, prouocetur fortius ad poenitentiam, &
ita Spiritus saluus fiat.* Ergo Ceremoniae &
Traditiones illae, quibus homines magis ad
poenitentiam veram prouocantur, Aposto-
licae sunt & bonae.

35 Rursus, Idem (2. Cor. 7. 8, 9, 10.) pro-
bat illas contristationes, quae excitant ad
poenitentiam. *Nam etiamsi (inquit) tristitia
vos affeci per Epistolam, non me poenitet, &c.
Gaudeo quod tristitia affecti fueritis ad resipis-
centiam.*

36 Denique, *Osculum Sanctum* (Roman.
16. 16. 1. Corinth. 16. 20. 2. Corinth. 13. 12)
quod D. Petro *ὄσκιον ἀγάπης*, *Osculum dilectio-
nis*, dicitur, (1. Pet. 5. 14) mutui amoris,
humanitatis, ciuilitatis, pudicitiae & can-
doris Symbolum ac testimonium fuit in-
ter Christianos Primitiuae Ecclesiae vsita-
tissimum.

37 Hic adiungerem, clarissimorum De-
cimi

cimi quinti seculi Luminum, *Caluini* & *Zanchij*, hac de re iudicium; nisi ex professo hucusque ab humanis testimonijs citandis abstinuissem. Noui enim quàm nihili humanam auctoritatem *Ministri* æstiment; & quàm ingratum istis sit, vel doctissimorum Theologorum iudicio premi.

Modus in ceremoniis spectat, 1. in numero paucitate: 2. in oblatione facilitatem, 3. in significatione dignitate, quæ etiam claritate constat.

Lib. 4. cap. 10. §. 14. An hoc dignum infestatione vitium est, quod non intellectas Ceremonias, velut histrionicam scenam aut magicam incantationem ostendant (*Pantifici?*) Certum enim est, Ceremonias omnes corruptas esse & noxias, nisi per eas homines ad Christum dirigantur. Quæ autem in vfu sunt Ceremoniæ sub Papatu, à doctrina separantur, ut homines in signis omni significatione carentibus retineant. *Caluin. Institut. Lib. 4. Cap. 10. §. 15.* Verùm ne quis calumniatur, nos in rebus externis nimium esse morosos, qui a seò præcisè tollamus omnem libertatem: hic restatum velim pijs Lectonibus, me non de Ceremonijs ligare, quæ decore tantum & ordini seruiunt; vel etiam symbola sunt & incitamentum eius, quum Deo deferimus, reuerentiæ. *Caluin. in Tract. de Optimo Ecclesiae reformandi genere. Cap. 6. De Cultu Dei & bonis Operibus.* Ut pietatis exercitia sint Ceremoniæ, ad Christum recta manu ducant, necesse est. *Zanch. in Compend. Loc. 16. pa. 638.* Ceremoniæ sunt pietatis exercitia, quia sua significatione ducunt nos ad Christum. *Zanch. ibidem pag. 639.*

38 Error est duplex, 1. Putida principij petitio. 2. *Hydrophorus* in Theologia.

OBIECTIO III.

39 Obijciunt tertio. *Omnia Idololatriæ monumenta & instrumenta tollenda omnino & destruenda sunt.*

Obiect. 7.

Ergo. *Templa in quibus Missæ celebrata fuerunt, linea Vestis, & Crucis consignatio penitus abolenda sunt.*

RESPONSIO.

I. *Ad Antecedens.*

40 I. Antecedens non est vniuersaliter verum.

Resp.

Resp.
De instru-
mentis quæ
Idololatriæ
inferuierunt,
quæ enustol-
lenda, aut to-
leranda sint.

verum. Tunc enim tollenda penitus sunt Idololatriæ & superstitionis instrumenta, quando pietati obsunt magis quàm profunt: non autem simpliciter, & per se, & vbique.

- 41 Et hoc, 1. Quia nullibi in sacris literis prohibetur Christianis Deum colere quouis loco & tempore. *Ioh. 4. 21. Malach. 1. 11. 1. Tim 2. 8.*
2. Quia omnis Dei creatura bona est, & Domini terra & plenitudo eius.
3. Quia quicquid in mundo est, eo nobis licet vti ad gloriam Dei & Ecclesiæ vtilitatem.
4. Quia vt nullus cibus Christiano est illicitus, modò sumatur cum gratiarum actione; sic nulla creatura, nullus locus Christiano prohibetur, modò indè tollantur omnia quæ pugnant cum lege Dei.
5. Quia Christianis etiam Idolothytis, hoc est, carnibus Idolis immolatis vesci licet, quatenus infirmis non datur scandalum, nec præbetur occasio idololatriæ, nec aduersarij in idololatria confirmantur; cùm Idolum nihil sit in mundo, & esca hominem Deo non commendet, (1. Cor. 8, & 9, & 10.)

& in Nouo Testamento, mundis omnia sint munda.

6. Quia sicut hominem Idololatram, abolitis animi vitiosis affectibus, & idololatricis cultibus, conuertere: Sic etiam Idololatriæ organa in pium Ecclesiæ Dei vsum conuertere licet, destructis tantùm & abolitis abusibus.
7. Quia DEVS Opt. Max. ex Hierico totum aurum, & argentum, & æs in thesauros suos inferri iussit. *Ios. 6. 22. edit. Tremell.*

42. II. Verùm ne quis hac in re hallucinetur, duæ hæ certissimæ Regulæ diligenter tenendæ sunt. Prior est. *Si quid alicubi inutile & otiosum sit, aut non valdè necessarium, quod in abusum abiit, præsertim Idololatricum, id unà cum abusu tolli debet, etsi per se non sit impium.*

43 Sic Hiskias tollebat Serpentem æneum, vt occasio mali deinceps vitaretur.

44 Sic etiam Apostolus abstinendum esse docet, non solùm *ab omni malo*, sed etiam *ab omni specie*, id est, occasione mali.

45 Et Christus ipse, (*Matth. 5. 29*) *Quòd si oculus tuus dextere, facit vt tu offendas, erue eum, & abijce abs te.* id est, Omnia, etiam charissima, quæ tibi scandalo sunt & impedimento,

Duæ certissimæ Regulæ quæ docent quid in hac causa faciendum sit.

Prior.

mento, ne sequaris Christum, & proficias in pietate, tollere debes.

Posterior.

46 Posterior Regula. *Si quid utile & commodum videatur edificationi, id retineri potest, sed per doctrinam refutato & abolito abusu. Nemo vos iudicet in cibo & potu, aut parte diei festi, &c. Coloss. 2. 15.*

Obiect. 8.

47 III. Error est *παρά τὸ ἄσβετὸν ἀπὸ τῆς λατρείας.*

48 Instant Ministri. *Deus apertè mandat, (Deut 7. 25, 26.) Sculptiles Deos earum (Gentium) comburite igne: ne concupiscas argentum vel aurum quod sit in eis, aut accipias tibi, ne illaqueeris eo, nam abominationi est Iehouæ Deo tuo. Ut ne inferens rem abominabilem Domum tuam sis anathema, sicut ea est: omninò detestator eam, quia anathema est.*

Ergo. *Non solum abusus tollendus, sed & res ipsa etiam, quæ in abusum abiit, penitus abolenda est.*

Resp.
Mandatum
de tollendo
auro, &c.
Idolorum
quomodo
intelligendū.

49 RESPON. Non prohibet Deus, quin conuerti possint aurum & argentum Idolorum, & alia huiusmodi in vsum Domus Dei: sed ne conuertantur in vsum priuatos, néue illa honoremus; vt ex Contextu dilucidè apparet. *Ne accipias TIBI, ne illaqueeris eo, ne inferens Domum TVAM.*

50 Error est *παρά τὸ ἄσβετὸν ἀπὸ τῆς λατρείας.*

51 Rursus, Instant. *At expressum est Dei praeceptum, (Num. 33. 52.) Eijcietis igitur omnes habitatores eius terra (Canaan) à facie vestra, & perdetis omnes effigies eorum; & omnes imagines fusas eorum perdetis, omniâque excelsa eorum perdetis.*

Obiect. 9.

Ergo. *Omnia Idololatriæ monumenta & organa penitus tollenda sunt.*

52 RESPON. I. Christiani legibus politicis Israëliti peculiariter traditis non obstringuntur. Mandatum enim illud ad solos Israëlitas pertinet, & de temporali terra Canaan solùm loquitur, vt apertè Contextus habet.

Resp.
De Idololatriæ
Organis.

53 II. Ante aduentum Messiae voluit Deus vnum solùm exstare templum apud populum suum, cuius mysteriũ notum est: ideò lege cauit, ne vlla relinquerentur Gentilium templa, sed ea oportuit prorsus dirui & conuelli; quæ lex iam in Republica Christiana locum non habet.

54 III. Error est, *Ἐπίσης πρὸς τὸ οὐκ εἶναι:*
& *Ἐπίσης πρὸς τὸ ἐπίσταν.*

55 Instant. *Laudantur p̄ Principes in Veteri Testamento, quòd non solùm Idola sustulerint de Iuda; sed omnia etiam excelsa, & templa, & aras Idolorum euerterint.*

Obiect. 10.

terint. Contrà verò multi p̄y alioqui Reges improbantur à Spiritu Sancto, quòd non sustulerint excelsa.

Ergo, &c.

Resp.
De tollendis
Idololatriæ
organis.

56 RESPON. I. Non viuimus exemplis, sed regulis & legibus.

57 II. Reges Israëlitæ Lege Dei obstricti fuerunt excelsa, & Idololatricos lucos & loca diruere, succindere, & succendere: proindè quod fecerunt, efficere tenebantur: & qui non euerterunt excelsa, peccârunt.

58 III. De Principibus Christianis alia est ratio: nulla lege obstringuntur, nisi lege pietatis & charitatis, qua tenentur ea efficere, quæ magis conducunt pietati, gloriæ Dei, salutique Ecclesiæ promotendæ.

59 IV. Error est, *παρεστὶ τὸ μὴ ἀμαρτάναι ἀμαρτάνων: & παρεστὶ τὸ ἀπίστεύειν.*

II. *Ad Consequentiam.*

60 Fallit Cōsequentia *παρεστὶ τὸ ἀπίστεύειν.* Non enim sequitur, *Idololatrica monumenta sunt tollenda. Ergo Tempa, linea vestis, Consignatio crucis sunt similiter abolenda.* Hæc enim talia non sunt.

OBIECTIO IV.

61 Obijciunt quartò. *Sed scandalum est Pontificijs fauere, & eos in Idololatria sua confirmare.* Ergo, &c.

Obiect. 11.

RESPON-

RESPONSIO.

62 I. At verò oppugnare Papam, non est nomen huius aut minutiarum minutias tantum oppugnare, sed falsam doctrinam in capitibus Religionis redarguere. Néque ad Papatum quidquam facit aut pertinet, Ceremonias retinere, quarum in prima Ecclesia Apostolorum temporibus vsus fuit.

63 II. Non Papatui obsequimur, neque huic commodamus, quia fideliter (per Dei gratiam) conseruamus omnia necessaria doctrinæ capita, & legitimum Sacramento-rum vsus. Manente autem re integra, néque *negotiorum*, id est, accedentia aliqua statim illam mutant aut vitiant.

64 III. Verè scandalum est deferere Ecclesias propter causas non maximas, aut præbere causam iudicijs populi, qui diceret nos propter paruas res pertinaciâ nostrâ ciere turbas potius, quàm præbere alijs qualemcunque occasionem calumniandi nostram moderationem. Et quidem de simpliciter indifferentibus, aut ne pertinentibus quidem ad negotium religionis contendere & litigare, neque præceptum habet, neque exemplum.

65 IV. Quæ de ritibus in Anglicana Ecclesia proposita & decreta fuerunt, præcipuè

Resp.
Quinam au-
ctores scan-
dalarum sint
in Ecclesia
Anglicana.

cipuè ad consensionem doctrinæ, & vnam in Ceremonijs formam in nostris Ecclesijs constituendam pertinent, non ad Papatum confirmandum.

66 V. Quòd autem Pontificij ex nostris intestinis dissensionibus animentur, & ferociores reddantur, de hoc longâ opus querelâ, & sunt in culpa ij, qui de rebus non necessarijs magis, quàm de necessarijs pugnant, & Ecclesias turpiter deserunt.

67 Par esset importunos istos homines considerare, nos quoque veram Euangelij doctrinam amare; & huius causâ fortassis plus laborum, quin & afflictionum, sustinere, & subituros porrò esse (si opus fuerit,) quàm ipsi sustineant, aut (quod ego sciam) subituri sint: neque tam immaniter nobis Pontificiæ hæreseos crimen inferre.

68 Pontificatus nouus est hoc importunum genus hominum, cæteros omnes ad suas rationes adigere conari, & qui non obsequantur, eos tam horribiliter condemnare.

OBIECTIO V.

69 Quintò profitentur nonnulli. *Singulis ritibus & Ceremonijs in Ecclesia Anglicana vsitatis nosmetipsos saluâ conscientiam subijcere, quin & ijs uti possimus, exceptâ*

exceptâ solâ Crucis in Sacramento Baptismi Consignatione. Imò nihil est, quod nos aequè offendat, atq; Crucis ista Consignatio.

RESPONSIO.

70 At verò non blandiamur ipsi nobis, nec prætexatur infirmitas simulationi. Multi se vocant infirmos, cùm sint præuaricatores & pertinaces: quod irrefutabiliter euincitur ex falsis interpretamentis, & inauditis glossematibus, quibus sibi ipsis imponunt: & à quibus vel maximè abhorret Ecclesia nostra. vid. Quòd *consignatio crucis sit Dei cultus*; quòd *sine eâ non perficiatur Sacramentum*; quòd *ab Antichristo inuenta sit & Baptismo addita*: quòd *eandem virtutem tribuat Ecclesia Anglicana huic consignationi Crucis, quæ ipsi Baptismo propriè competit*. Apage insanas calumnias.

Resp.
De Crucis
consignati-
one in Sacra-
mento Bap-
tismi.

71 Verùm singulis respondemus. I. Crucis consignatio non est cultus Dei, sed symbolum quo mouentur homines se non debere Christi crucifixi pudere: qui quidem ritus interno cultui inferuit, ad excitandum Christi amorem; & externo etiam ad liberam confessionem, &c.

72 II. Crucis consignatio actus est *adiaphorus*, qui nihil confert substantiæ & efficacæ Baptismi si adhibeatur, neque quic-

quam demit si omittatur.

73 III. Nec est quòd contendant Ministri, hanc ceremoniam ab Antichristo demum inuentam, & Baptismo additam fuisse, cùm ab antiquissimis Patribus passim eius mentio fiat; quòd vel ipsa impudentia negare non potest.

74 Quin & in consignatione Crucis apud nos disertè & expressè addita est manifesta redargutio & reiectio errorum & abusum Papisticorum.

75 IV. Neque ceremoniæ huic eam virtutem tribuimus, quæ ipsi Baptismo propriè competit; quòd videlicet Baptismus sit lauacrum Regenerationis, quo ab ira Dei, potestate tenebrarum & Diaboli tyrannide liberati, in gratiam Dei vindicamur. Hæc efficacia consignationi Crucis non est tribuenda; nec prius adhibetur hæc ceremonia, quàm sacro fonte infans tingatur.

O B I E C T I O VI.

76 Obijciunt sextò. *Nemo debet quicquã agere contra cõscientiæ suæ dictamen. Ergo, Ceremoniæ istæ, quas non probat homo, ei illicitæ sunt.*

R E S P O N S I O.

77 Certum est nihil esse tentandum in nostris

Obiect. 13.

Resp.
De conscientia dubia & errante.

nostris actionibus, de quo non sumus certi, quòd **D E O** probetur: quicquid secus agitur, nos reos efficit. Dicit Apostolus, *Beatus, qui se non iudicat in eo quod approbat.* Unde fit, ut qui iudicat & damnat quippiam, & tamen id admittit, damnetur, quoniam ex fide non agit.

78 Conscientia eam vim habet, ut opus quod naturâ sua sit *adiaphora*, si bona fuerit, bonum reddat: ac è diuerso malum efficiat, cum mala fuerit.

79 Veruntamen fieri non potest, ut vllum opus naturâ suâ malum, per nostram conscientiam bonum fiat. Quacunque enim conscientia fueris, quando peieras, aut scortaris, grauiter peccas. Quamobrem vis conscientia tantummodò in rebus medijs, atque etiam in actionibus quæ sua natura bonæ sunt, potestatem exercet.

80 Atque ex his quidem, aliquid videri potest contra conscientiam, aut illicitum esse dupliciter. 1. *Incertò ac dubiè*; cum sci. homo dubitet aut incertus sit, utrùm licita res aliqua sit, necne. 2. *Determinatè & absolutè*, cum homo vid. certò persuasus sit rem illicitam esse, quamuis per errorem conscientia.

81 Si quid homini *incertò ac dubiè* illicitum

N B.

Aliquid potest videri contra conscientiam duobus modis.

tum videatur, ab eo abstinere tenetur, quamdiu sui iuris sit, & liberè id præstare possit.

82 At verò si interuenerit legitimi Magistratus imperatum, tum tenetur subditus obedire; iuxta illud *וְשִׁמְרֵם מִיָּדָיו*, *Heb. 13.17.*

N B.

83 Omne Magistratus præceptum, aut certum est, quod sit bonum & iustum, & tunc subdito obediendum est; aut certum est, quod sit malum & iniustum, & tunc non est obediendum; aut fortè dubium est, & in dubitatione Regula sequenda, *Tene certum & relinque incertum.* Est autem certum obtemperandum esse Potestati non manifestè iniusta præcipienti. Et meritò excusantur subditi, dum in causa dubia Principi suo parent.

Regula in
dubitatione
tenenda.

84 Si cuius conscientia, quamuis erronea, sibi dicet determinatè & absolutè aliquid esse illicitum, peccaret homo, qui contra talem conscientiam ageret. Conscientia enim errans obligat, non quidem ad agendum secundum eam, sed ad non agendum contra eam: quia qui contra conscientiam agit, conuincitur habere voluntatem peccandi.

85 Si absolutè præcipiat conscientia sua alicui, quod ex se & suo genere malum,

Quomodo
aliquis esse
perplexus.

aut

aut quod lege prohibitum est, tanquam necessario faciendum: aut si prohibeat, quod est suapte natura bonum & necessarium, aut quod Deus aut legitimus Magistratus ei præceperit, ut faceret; peccatum est, & facere quod conscientia in his iubet aut prohibet, & illud etiam non facere. Sic enim hominem ligatum & constrictum tenet, ut in neutram partem sine peccato declinare possit, nisi errorem conscientie deposuerit.

86 Est enim Regula omnium Theologorum consensu firmata; quod *Dictamen conscientie erronea in materia vitiosa determinatum per præceptum aut prohibitionem, sic ligat hominem, ut eam stante conscientiam, neque secundum eam possit facere, neque contra eam.*

87 Sed neque consensum suum in tali casu, vel tantisper suspendere licebit; sed statim tenetur conscientiam erroneam deponere, & scire tale non esse prohibitum, sed præceptum.

& perplexitatem auferre queat.

NB.

CONCLUSIO, AD DI-
LECTOS IN CHRISTO

*Fratres, Ministros quosdam, qui
Ecclesiæ Anglicanæ Disci-
plinæ non acquiescunt.*

HActenùs, dilecti Fratres, tractauimus
ea, quæ ad verum & legitimum Adia-
phororum vsum, atque adeò ad Naturam
eorum penitiùs cognoscendam, pertinere
visa sunt. Christianè affectis, Spiritu verè
ambulantibus, veritati simpliciter, piè, con-
stanter & sincerè cedentibus & cessuris, ad-
hærentibus & adhæsuris omnibus omnino
satisfactum esse mihi polliceor: adeò vt hac
in re non dubitârim doctorum & bono-
rum virorum toto orbe terrarum iudicium
subire; quos probaturos esse hoc meum
consilium spero, & intellecturos me de his
tantis rebus disseruisse non alienis affecti-
bus, nec vllius gratiam aucupandi deside-
rio, nec studio dissentendi ab alijs, nec a-
more nouitatis, nec *φιλοτιμίας* aut vlla alia pra-
ua cupiditate; sed necessitati Ecclesiæ ser-
uissè. Cùm enim in prima Reuerendissi-
mi Domini, D. Episcopi Londinensis Ec-
clesiarum inspectione, intellexissem admo-
dum

dum dissonos clamores exstitisse ineruditorum de multis rebus, de Disciplina, de ritibus & ceremonijs Ecclesiasticis contententium, summam Doctrinæ, quam D. Calvinus, D. Melanthon, D. Bucerus, Zanchius, Ursinus, Beza, alijquè doctissimi viri de ADIAPHORIS in diuersis & interpretationum, & concionum, & aliorum Tractatum voluminibus tradiderant, tanquam in vnum corpus redactam edidi, quò omnes, quasi in tabula, quid in hoc negotio tenendum sit, quid fugiendum, quid sequendum vel primo intuitu perspiciant: ac volo dexterè & sine sophistica & sine calumnijs intelligi id scriptum.

Certum est, in tanta infirmitate hominum, Ecclesiam nunquam adeò puram esse, quin aliqui incidant abusus. Certum & hoc etiam, abusus aliquos dissimulandos, & condonandos esse publicæ concordie: Sed hoc intelligi debet de ijs abusibus, qui saluâ doctrinâ oriuntur ex quadam imbecillitate, non de ijs, qui delent aliquos articulos fidei necessarios, aut sunt idololatrici, aut cogunt homines ad manifesta peccata. Hinc grauissimè & in semetipsos & in fratres reliquos peccant nonnulli, qui næuis quibuslibet & suas & aliorum conscientias

Ecclesia Militans nunquam perfecta.

N B.

non leuiter perturbant, perindè ac si de Christianismo simul sublato ageretur. Neque hoc dico quasi ad vllas corruptelas conuiuendum putem (Terra enim mihi potius dehiscat & obruar tota arena, quam ego quidem velim defendere vllas corruptelas doctrinæ cælestis, aut pugnare cum Ecclesia DEI, in qua cupio, vt in æterna Schola post hanc vitam etiam videre Filium DEI, Patres, Prophetas, Apostolos, & eorum frui doctrina & familiaritate.) sed quoniam quæ condonanda sunt charitati Christianæ, ab ijs quæ prorsus sunt execranda, prudenter distinguenda esse iudico, idque non ex carnis, sed Spiritus prudentia. Ac profectò impietas non leuis est, sentire vim religionis vniuersam positam esse, vel in contemnendis, vel in obseruandis tantum ceremonijs; cum docti omnes, quibus hæc nota sunt, rideant ac stultitiam interpretentur magnoperè angustiam in vtramuis partem de ceremonijs.

Quapropter, obseruandi Fratres, vos omnes reuerenter obtestamur per eum cuius gloriam æquum est rebus omnibus sine exceptione anteponi, vt hîc imprimis laboretis, vt opportunum tanto malo remedium primo quoque tempore afferatur.

Satis

Satis multos habemus hostes foris, aduersus quos filius DEI præcipit vt concordiam tueamur: ac verò nos contrà, & proprios humeros & brachia comedimus; & sublati columnis atque fulcris, ædificium nostrum fatiscere iam incipit & minitari ruinam. Vtque Eusebio Cæsariensi & Basilio Magno iam olim inter se digladiantibus incendium Arrianum longè latèque grassari cœpit: Ita dum veræ Ecclesiæ membra funesta mutuò & intestina bella agitant, non modò communibus omnium nostrum hostibus formidini esse desijmus; sed propter intolerabilem petulantiam contra veteres & orthodoxas sanctiones, legumque nostrarum seuerissimas prohibitiones quæcunque dogmata fingendi, eaque cum maximo Ecclesiarum scandalo & summa impunitate disseminandi, publicè omnium ludibrio exponimur. Speramus, Fratres, vos non adeò omnium rerum rudes esse, vt ignoretis aliorum iudicia de his nostris discordijs; nec adeò sine communi sensu, vt soli pericula nostra non videatis; nec adeò feros, aut ferreos potiùs, vt ærumnis nostris, quas sustinemus non exiguas, nihil afficiamini. Videtis Anglicanæ Ecclesiæ communes hostes formidibiliores esse

esse, si diuulsam & distractam intestinis odijs ac dissidijs adorientur: nec ignoratis domesticas dissensiones semper exitialem pestem magnis Ecclesijs fuisse. Quantò satius itaque est, vos in hoc omnibus viribus incumbere, vt afflictas Ecclesias consolemi & foueatis, quantum piè fieri potest, & curetis vt rerum necessariarum omnium doctrina fideliter explicata ad posteros propagetur? Ad quod vos primùm pietas in DEVM, cui id totum quod sumus debemus, incitare debet. Deinde zelus sanctæ fidei & religionis, & Vocationis conscientia inflammare: vt taceam quid obseruantia in Regiam Maiestatem & alios Magistratus requirat, quid poscat Ecclesiæ Anglicanæ status, quæ nunc his discordijs quasi compage soluta fatiscit. Denique quid postulet officium in Patriam, parentes, liberos, affines, vicinos: Quæ omnia, si conferantur, satis superque nedum commouere, sed etiam distringere & impellere vos debent, vt communi operâ hæc intestina dissidia restinguantur. Et quidem cogitate cum animis vestris & diligenter expendite, quantò honestior sit pia vestra in Adiphoris submissio, quàm in deserēdis Ecclesijs superstitiosa & intolerabilis superbia.

Verùm

Verùm si sub prætextu Euangelij priuatis affectibus inferuire porrò in animo habeatis (quod DEVS clementer auertat) in his tamen tantis voluntatum & hominum dissipationibus, hanc Consolationem piæ mentes teneant; Vbi vocem veræ doctrinæ incorruptam audiunt, & legitimum vsum Sacramentorum cernunt, & vident non defendi idola & errores pugnantibus cum voce Filij DEI: ibi se in societate Ecclesiæ esse certissimè sciant, nec dubitent tales cœtus DEI domicilia esse, ibi ministerio Euangelij adesse DEVM, ex eo cœtu colligi æternam hæreditatem Filio Dei, iuxta illud, *Vbicunq; sunt duo aut tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum.* Sed hunc Dominum oro, vt suæ Ecclesiæ ærumpnas mitiget & vulnera sanet, vt aliquas sibi reliquias excerpatur & mundet filios Leui, id est, excitet passim Doctores rectè docentes, qui, vt in alueolis apes singulæ conferunt labores suos ad communem vtilitatem, ita illi conferant singuli omnia studia & officia sua ad salutem & tranquillitatem Ecclesiæ, vt omni dissensione sublatâ, coniunctis in posterum animis & voluntatibus, veram Euangelij doctrinam latè spargant, Ecclesiam Dei ædificent, errores & hæreses perspicuè

Quid plo
homini in
Ecclesiæ in-
testinis dissi-
dijs facien-
dum.

spicue & constanter refutent & damnent,
& posteris veram & consentientem de gra-
uissimis nostrorum temporum controuer-
sij sententiam transmittant.

A P O C. 7. 12.

*Amen. Benedictio, & Gloria, & Sapi-
entia, & Gratiarum actio, & Honor,
& Virtus, & Robur DEO nostro
in secula seculorum. Amen.*

F I N I S.

ΣΦΑΪΜΑΤΑ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΚΑ.

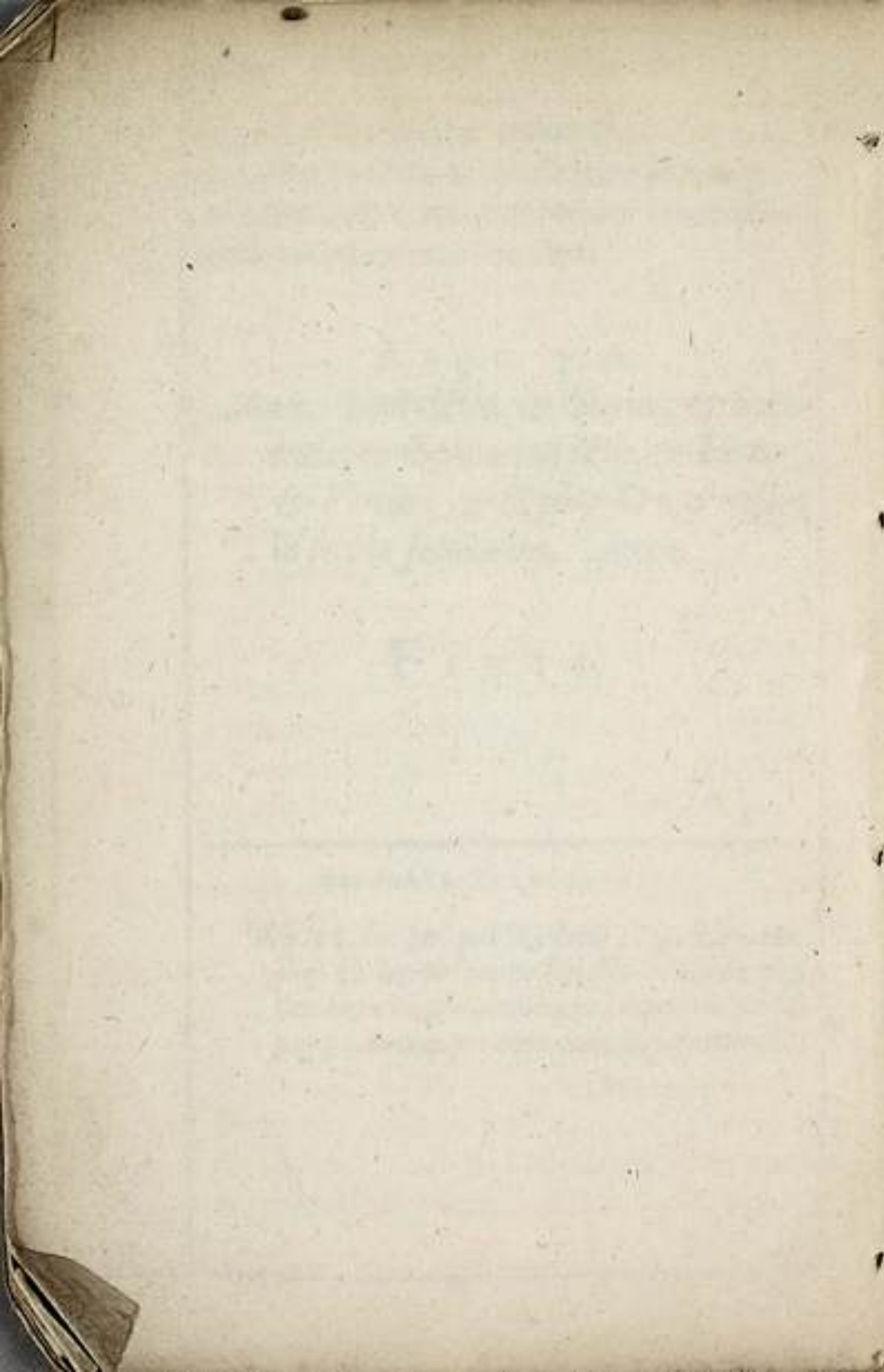
*Pag. 11. lin. 10. pro Externæ, lege Extremæ.
pag. 52. lin. vlt. pro noluit, lege noluerit. pag.
80. lin. 11. pro prudentia, lege pendentia.
pag. 93. lin. 14. pro ceremoniali, lege morali.*

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

(2) M

Ince numy		Ince numy		con equano		apuro naha		logrudo p		con equano		dpt logrudo		p Equano	
51	51	51	51	51	51	51	51	51	51	51	51	51	51	51	51
2	1	9	29	2	30	29	0	20	8	8	0	22	2	2	29
2	2	9	28	2	33	28	0	21	8	12	0	23	2	2	30
2	3	9	28	2	36	28	0	21	8	14	0	23	2	2	32
2	2	9	26	2	39	26	0	21	9	19	0	23	2	2	33
2	4	9	24	2	22	24	0	22	9	22	0	23	2	4	32
2	6	9	22	2	22	22	0	22	9	24	0	22	2	4	36
2	8	9	23	2	26	22	0	23	9	28	0	22	2	4	38
2	8	9	22	2	28	21	0	23	9	31	0	22	2	4	38
2	9	9	21	2	40	20	0	23	9	32	0	24	2	4	20
2	10	9	20	2	42	19	0	22	9	38	0	24	2	4	21
2	11	9	19	2	42	18	0	22	9	26	0	24	2	4	22
2	12	9	18	2	46	18	0	22	9	22	0	26	2	4	22
2	13	9	18	2	48	16	0	24	9	24	0	26	2	4	24
2	12	9	16	4	0	14	0	24	9	28	0	26	2	4	28
2	14	9	14	4	1	12	0	24	10	29	0	28	2	4	29
2	16	9	12	4	3	13	0	26	10	41	0	28	2	4	41
2	18	9	13	4	4	12	0	26	10	43	0	28	2	4	43
2	18	9	12	4	6	11	0	26	10	44	0	28	2	4	44
2	19	9	11	4	8	10	0	26	10	48	0	28	2	4	48
2	20	9	10	4	8	9	0	26	10	49	0	28	2	4	48
2	21	9	9	4	9	8	0	26	10	0	0	29	2	4	49
2	22	9	8	4	10	8	0	28	10	2	0	29	2	4	1
2	23	9	8	4	11	6	0	28	10	2	0	29	2	4	3
2	22	9	6	4	12	4	0	28	16	4	0	29	2	4	2
2	24	9	4	4	13	2	0	28	10	8	0	30	2	4	6
2	26	9	2	4	12	3	0	28	10	8	0	30	2	4	8
2	28	9	3	4	12	2	0	28	10	9	0	30	2	4	8
2	28	9	2	4	14	1	0	28	10	10	0	30	2	4	9
2	29	9	1	4	14	1	0	28	10	11	0	30	2	4	10
3	0	9	0	4	14	2	0	28	10	12	0	30	2	4	11

